EEN LEERZAME TELEURSTELLING.

Rapport der Commissie ingesteld bij koninklijk besluit van 31 Juli 1895 n° 21 (Invaliditeits- en ouderdomspensioen voor werklieden).

Naar aanleiding eener opmerking in het Voorloopig Verslag omtrent Hoofdstuk I der Staatsbegrooting voor 1898 verklaarde de Regeering in hare Memorie van Antwoord — en zij heeft eene uitspraak in dien geest sedert meermalen herhaald — dat ten aanzien der pensionneering van werklieden door haar gaarne de verklaring wordt afgelegd, dat zij „aan dit sympathiek maar vooral uit een financieel oogpunt bij uitstek moeilijk onderwerp al hare aandacht zal geven, zoodra het verslag der Staatscommissie verschijnt.“

Onze Regeering vindt dus het onderwerp: eene regeling van Staatswege van pensioenen van werklieden, sympathiek. Ik zou niet zonder reserve hetzelfde willen zeggen, indien namelijk, hetgeen vrijwel in den aard der zaak ligt, hier inderdaad bedoeld wordt als vorm der voorziening in het lot der oude werklieden: gedwongen verzekering hetzij dan al of niet met Staatshulp. Sympathiek is het onderwerp voorzeker voor ieder weldenkende in dien zin, dat hij gaarne verbetering wil brengen in den levenstoestand der ouden van dagen, die hun geheele leven hebben gearbeid, niet zelden voor een karig loon en dan op gevorderden leeftijd worden overgelaten aan de hardheid, zoo dikwijls verbonden aan de liefdadigheid van kinderen of andere familiebetrekkingen, van openbare of andere instellingen van armenzorg. De welsprekende schets van dezen toestand o. a. gegeven door den heer Heldt in de vergadering der Tweede Kamer van 28 Maart 1895, bij gelegenheid van de toelichting zijner bekende motie, moge ietwat te scherp gekleurd wezen, de verdeeling van licht en schaduw moge een

weinig te veel op effect berekend zijn, het kan niet ontkend worden, dat het lot van vele oude werklieden in Nederland treurig is, en een donkere vlak werpt op de sociale toestanden onzer dagen.

Doch geheel iets anders is het of het optreden van den Staat op dit gebied ooit sympathiek genoemd mag worden. In welke richting en in welken vorm de Staat zijn invloed in deze materie ook doet gevoelen, steeds zullen daaraan zóó ernstige bezwaren van allerlei aard verbonden zijn, dat alleen de duidelijke constateering van ernstige ziekteverschijnselen op geen andere wijze te genezen, er toe zou kunnen leiden dat men zich bij Staatsinmenging neerlegt. Doch sympathiek kan dit nimmer zijn, evenmin als ooit het toedienen van een schadelijk en gevaarlijk geneesmiddel, hoezeer wellicht door de noodzakelijkheid geboden, sympathiek genoemd kan worden.

Niet gaarne zou ik dan ook willen onderschrijven, hetgeen de hoogleeraar mr. d'Aulnis de Bourouill in de inleiding tot zijn zeer belangrijke nota over de werking van de Deutsche wet van 22 Juni 1889 op de invaliditeits- en ouderdomsverzekering zegt, dat het „een grootsche gedachte is, dat een volk zich tegen de gevolgen van invaliditeit en ouderdom verzekert, waarvan men in Duitschland eene, al zij het ook gedeeltelijke, uitvoering ziet” Het „grootsche” dezer gedachte spreekt niet tot mij. Wanneer ik mij ten slotte zou kunnen neerleggen bij een ingrijpen van den Staat op dit gebied, dan zou het veeleer zijn volgens de opvatting van den heer Schaepman in zijne rede op 28 Maart 1895 in de Tweede Kamer uitgesproken: „Ik acht de bemoeiing van den Staat op maatschappelijk gebied geen verheffend, geen schoon teeken des tijds. Ik acht het een plicht van noodzakelijkheid, een plicht van noodweer zelfs.”

Deze opvatting vindt natuurlijk haren grond in mijne zienswijze omtrent de oorzaken der sociale misstanden hier bedoeld. Het kan niet geloochend worden dat het inderdaad een ernstige misstand is, dat een overwegend groot gedeelte van de bevolking leeft uit geen andere bron van inkomst dan haar arbeidskracht, dat haar geheele bestaan van het voortbestaan dezer bron afhankelijk is. Het is immers de ernstige schaduwzijde van onze hedendaagsche maatschappij, dat zij het mogelijk maakt, dat een zóó groot gedeelte van de bevolking kan leven,

en dikwijls althans, een schijnbaar gezond economisch leven leiden, zonder eenig kapitaal. Tracht men nu in den precainen levenstoestand van de arbeidersbevolking verbetering te brengen door een uitgebreid stelsel van verzekering, dan wordt daardoor de oorzaak van het kwaad allerm minst weggenomen of bestreden, maar dan bemoeilijkt men juist in hooge mate, om niet te zeggen men ziet voor goed af van, elke ernstige poging tot vooruitgang van de maatschappij in niet-socialistische richting.

In het rapport der Staatscommissie van 31 Juli 1895 worden verschillende oorzaken genoemd waarom werklieden boven 65 jarigen leeftijd slechts in geringe mate de vruchten van vroegere besparingen genieten. Men wijst op het onvoldoende van het loon om te sparen, op een te gering besef van het belang van verzekering, op te vroege huwelijken, op misbruik van sterken drank. De commissie komt tot de conclusie, „dat als hoofdoorzaak van den min gunstigen toestand der oude en invalide werklieden moet worden aangenomen, dat het loon — al moge het in sommige gevallen niet te laag zijn om den werkman gelegenheid te geven om te sparen en zich te verzekeren tegen ouderdom en invaliditeit — toch in de meeste gevallen hem niet in staat stelt om bij de tegenwoordige levenseischen op verschillende tijdstippen zóóveel dan wel zóó onafgebroken te sparen als voor de geheel uit eigen inkomsten te betalen premie ter verzekering van een voor zijne behoeften voldoende pensioen noodig is.”

Het ligt niet in mijne bedoeling op de beteekenis der genoemde oorzaken en op de conclusie der commissie af te dingen. Toch geloof ik dat zeer dikwijls, en vooral door jonge werklieden, niet of niet voldoende gespaard wordt, hoewel dat zeer goed mogelijk ware. En eveneens dat bij de tegenwoordige inrichting van de maatschappij, zelfs bij aanzienlijke verhooging van loonen, van vrijwillig sparen bij den werkman niet veel terecht zou komen; zoo min als dit in den stand van hooger gesalarieerden in de ambtenaars- of den beambtenwereld in den regel en op ietwat groote schaal het geval is. De reden daarvan wensch ik eenigzins toe te lichten.

Het is de groote schaduwzijde, misschien ware het juister zich scherper uit te drukken en te zeggen de vloek, van de industriele ontwikkeling onzer eeuw, dat het zoo velen te

leven mogelijk is zonder eenig kapitaal. Wat heeft een werkman aan besparingen? Welk direct voordeel van beteekenis geniet hij van zijne overwinning in den strijd tegen de eischen des levens, die gaarne al zijn inkomsten in beslag nemen? Hij blijft arbeider d. i. loontrekker als tot dusver; in zijn bedrijf heeft hij allermint genot van de opoffering die hij zichzelve heeft opgelegd; de plaats die hij in het economische leven inneemt, ondergaat geen verandering, hij is en blijft loontrekker als voorheen. Het resultaat: een interest van een $2\frac{1}{2}$ à 3 pCt. 's jaars, is niet in staat in hooge mate op zijn verbeeldingskracht te werken. Als opleg om in moeilijke omstandigheden als appeltje voor den dorst te dienen, hebben eenige besparingen voorzeker zeer groote waarde, maar in den breedten zin van „vooruit-helpen” doen zij den werkman voor het oogenblik geen dienst. Het sparen heeft daarom voor hem weinig aantrekkelijkheid; de prikkel daartoe is gering.

Hoe geheel anders is dit bij den kleinen industrieel, den ambachtsman of den kleinen landbouwer! Wil men op de been blijven, dan is kapitaalvorming aanvankelijk bescheiden, later misschien op grooter schaal een levensvoorwaarde. Men wordt in de richting van kapitaalvorming gedreven, tot sparen genoodzaakt. Naarmate de onderneming zich uitbreidt, is steeds meerder kapitaal nodig. Moeilijke dagen worden dikwijls beleefd; een te betalen wissel, waarvoor nog geen geld is, de Zaterdagavond waarop de enkele werklieden betaald moeten worden, zijn schrikbeelden in de gezinnen van kleine ondernemers, geven zorgen, waarvoor de loontrekkende werkman bewaard blijft, en leiden niet zelden tot ontberingen en opofferingen, waartoe de werkman wellicht niet genegen zou zijn; doch bij volhouden en ijver worden hier veelal overwinningen behaald, waarvan de vruchten gedurende het geheele leven, niet het minst in den ouden dag geplukt worden.

Op een goeden dag gevoelt men dat men er boven op is en voorgoed. Kapitaal is gevormd onder de zweepslagen van de noodzakelijkheid, maar het is er. Komt de avond van het leven of doen zich andere moeilijke omstandigheden voor, dan is er in velerlei vorm voldoende rente te verdienen, ruimer of in meer bescheiden zin, maar hulpeloos is men niet.

Dit geldt in de industrie en in den handel gelijk in het

landbouwbedrijf. Men kan een stuk vee houden; een stuk vee meer. Uitbreiding van dezen rijkdom stelt in staat een grooter stukje grond te bemesten, hetgeen weer wil zeggen: meer inkomsten, meer voedingsmiddelen voor mensch en dier. Men komt stap voor stap vooruit en ziet van iedere besparing direct de vruchten. En om op de been te blijven, wordt men tot sparen gedwongen. Het individu aldus sparende, brengt ook de maatschappij vooruit.

Voor den werkman, die geen kapitaal behoeft, wordt het stelsel van verzekeren op groote schaal aanbevolen, zoo goed als voor den ambtenaar. Ik wil er voor het oogenblik geen woord kwaad van zeggen, maar men vergete toch nimmer, dat door het stelsel van verzekeren wel de positie voor den zorgeloozen salaris- en loontrekker, van het individu in een bepaald geval beter kan worden, doch dat voor hem en de geheele maatschappelijke klasse waartoe hij behoort, de kapitaallooze toestand bestendig blijft, of liever bevestigd wordt. Het stelsel van gedwongen pensioen-verzekering wil o. a. zeggen, dat de werklieden verplicht worden te sparen, dat de verkregen spaarpenningen voor hen worden belegd tegen, laat ik zeggen, 3 pCt. rente, en dat de aldus gevormde kapitalen — men lette er wel op, de kapitalen zelf, niet de vruchten alleen — zullen dienen om diegenen onder hen, die het tot een zekeren hoogen leeftijd brengen, aan hun einde te helpen. De aldus gevormde kapitalen zijn steeds bestemd om in hun geheel en omvang telkens weder te worden verteerd. Op deze wijze consolideert men een maatschappij toestand, waarin de groote meerderheid der bevolking bezitloos is. Men aanvaardt, men bevestigt de gebreken onzer maatschappij zelfs op hechte grondslagen, doch men tracht alleen eenige der meest nadeelige gevolgen een weinig te verzachten.

Moet deze richting nu geacht worden „vooruitstrevend“ te zijn? Ik wil mij hier niet te sterk uitlaten. Het is mogelijk dat wij andere illusiën moeten laten varen, en dat eene ontwikkeling van de maatschappij in de aangeduide richting zal blijken de eenig mogelijke te zijn; doch is het zoo onverklaarbaar dat ik voorshands huiverig ben een dergelijke richting met alle kracht te steunen en te bevorderen? In de vergadering van de Tweede Kamer van 28 Maart 1895 wees de tegenwoordige Minister

van Buitenlandsche Zaken, de heer de Beaufort, op het onrechtvaardige, wanneer personen van zwakke gezondheid, die er zoo goed als zeker van zijn, dat zij nooit den leeftijd zullen bereiken om te worden toegelaten tot pensionneering, gedwongen worden zich te verzekeren tegen den ouden dag; nog genoodzaakt worden van het kleine daggeld dat zij verdienen geld af te zonderen, waarvan zij nooit de vruchten zullen plukken. En ongetwijfeld zou hierin een groote hardheid steken voor de betrokken individuen. Intusschen schijnt het mij toe, dat er bedenkingen zijn van socialen aard die nog zwaarder wegen.

Is het zoo bij uitstek verstandig, dat de wetgever zijn gezag in de weegschaal legt en komt verklaren, dat reeds de zeer jeugdige werkman verplicht is, hetgeen hij van zijn loon besparen kan te beleggen in schuldbrieven en pandbrieven die ongeveer 3 pCt. rente geven, ten einde op 65-jarigen leeftijd, wanneer hij althans zoo gelukkig is dien te bereiken, een mager pensioentje te kunnen hebben? Zijn er misschien voor zoo iemand geen gunstiger beleggingen te bedenken, geen wegen, wel is waar minder gebaad, maar voor zijn leeftijd aantrekkelijker? Sparen voor een eenigszins kostbaar verblijf in het buitenland, ten einde zich in zijn vak beter te bekwamen; sparen voor de deelneming in eene coöperatieve productievereeniging, voor deelgenootschap in een bestaande onderneming of voor de oprichting eener eigen zaak — dit alles wordt bemoeilijkt door den verzekeringsdwang ten behoeve van een doel, dat voor den belanghebbende wellicht op veel meer afdoende wijze langs een anderen weg is te bereiken. Vertering van spaarpenningen kan op jeugdigen- en ook nog op meer gevorderden leeftijd somtijds leiden tot vruchtbaarder kapitaalvorming. De vader die zijn spaarpenningen belegt in de opvoeding zijner kinderen of het vestigen eener zaak voor hen, handelt wellicht in economischen zin zeer verstandig, maar de verzekeringsdwang is in dergelijke gevallen een blok aan het been.

Wanneer het verzekeringsstelsel wordt toegepast ter voorziening in alle moeilijke omstandigheden waarin de bezitlooze kan komen te vervallen, dan wordt daardoor een last gelegd op den loontrekker, reeds grooter dan hij in den regel dragen kan; maar in elk geval zal voor een overtalrijke klasse der maatschappij vrije kapitaalvorming zoo goed als onmogelijk worden

gemaakt. Is dit gewenscht? Moeten wij er van afzien, dat de ontwikkeling der techniek nog eens weder den weg zal vrij maken voor de zelfstandige kleine industrie met eigen kapitaal en eigen verantwoordelijk bestaan? Moeten wij de verheffing uit de klasse van salariés vrij wel onmogelijk maken, ten einde het leven in die klasse een weinig te verbeteren, iets meer dragelijk te maken en te regulariseeren?

Het is mogelijk, maar toch zou ik zeggen: laat de Staat zich in dit opzicht althans voorloopig nog neutraal houden. Mij schijnt het niet ondenkbaar, dat de maatschappij zich nog eens weder gaat ontwikkelen in eene betere richting, waarin o. a. door toepassing van productieve coöperatie en door verbeterde techniek, den energieken arbeider een zelfstandig bestaan mogelijk zal worden, een bestaan waarin hij zelf kapitaal noodig zal hebben voor zijn bedrijf. Van af dit oogenblik zal hij gered zijn; dan zal hij kapitaal krijgen ook. En dat kapitaal zal hem verheffen en hem dienstig zijn in alle levensomstandigheden op een geheel andere en betere wijze dan een alles omvattend verzekeringsstelsel.

Ik hoop dat men mij niet zal verdenken blind te zijn voor de voordeelen van het verzekeringsstelsel. Moet de maatschappij zich voortbewegen in de richting van deze eeuw, misschien zal dan op den duur blijken dat dit stelsel, het stelsel van collectieve voorziening in bepaalde behoeften der arbeiderslegioenen, nog de meeste aanbeveling verdient. Voor hen die in de klasse der bezitlooze loontrekkers blijven moeten, is er in de toekomst misschien geen andere uitweg; maar ik zou het niet verantwoord achten, wanneer de Staat den weg ging bemoeilijken ook voor hen die er wel uitkunnen. In elk geval dat het een „grootsche gedachte“ zou zijn: een gepensionneerd volk — die uitspraak onderschrijf ik zeker niet.

Het denkbeeld der gedwongen pensioenverzekering is tot ons gekomen uit Duitschland. Het ging op de verbeelding onzer arbeiders werken, dat hunne collega's over onze oostelijke grenzen op gevorderden leeftijd een pensioen genieten krachtens eene Rijkswet. Men wist het wel dat daarvoor eene zekere premie moest worden gestort, maar van den omvang eener

dergelijke opoffering maakt men zich naar het schijnt niet altijd een duidelijke voorstelling. In elk geval men meende: in Duitschland was men voor den ouden dag bezorgd, hier te lande niet. Wat was er natuurlijker dan dat, in dezen tijd van omvangrijke programma's bij de verschillende politieke partijen, van „vooruitstrevende“ zijde, onder toejuiching onzer werklieden, geschreven werd: „verplichte pensioenverzekering?“

Te minder valt dit te verwonderen, omdat men ook wist, dat in Duitschland niet alleen de werkman en de patroon voor het pensioen betalen, maar ook de Staat bijdraagt. Het denkbeeld van verzorging trad ook hier te lande bij den politieken strijd ten gunste dezer verzekering, hetzij meer of minder duidelijk uitgesproken, dan wel gedacht, op den voorgrond. De euphemistische benaming van „verzekering“ was ook hier bestemd om het denkbeeld eener armenzorg, op groote schaal georganiseerd en gereglementeerd, te bemantelen.

In Duitschland zelf is men met de bekende wet van 1889 minder ingenomen. Prof. d'Aulnis verhaalt in zijne nota omtrent de werking der Duitsche wet, dat Dr. Ludwig Bamberger, het bekende vroegere lid van den Rijksdag hem over dit onderwerp o. a. schreef: „Aber es ist jetzt zu schwer umzukehren, und deswegen hört man dies Geständnisz über die Mangel des Gesetzes nicht so officiell aussprechen, wie es in sehr groszen Kreisen Urtheilsfähiger fest steht. Jedenfalls bin ich sicher dasz mir nicht ernstlich widersprochen wird wenn ich sage: Käme das Gesetz heute zur Abstimmung, es würde mit groszer Mehrheit abgelehnt.“

Eigenaardig is het zeker dat Bismarck in 1895 in eene rede te Friedrichsruhe het vaderschap van de zoogenaamde Klebegesetz nitdrukkelijk heeft afgewezen. Er was, zoo zeide de vroegere Rijkskanselier, oorspronkelijk aan een stelsel van verzorging gedacht, een stelsel van meer afdoende en georganiseerde armenzorg van ouden van dagen, maar de wet, zooals die in 1889 tot stand kwam, wordt door den staatsman in ruste onpractisch en eene psychologische dwaling genoemd, omdat zij de menschen dwingt van hun 17de jaar af te sparen voor hun 70ste. De politieke gevolgen van den maatregel hebben niet aan de verwachting beantwoord. In stede van tevredenheid te wekken, is de oppositie in de kringen van ondernemers en

werklieden tegen de wet zeer groot. En dit is geen wonder. Wanneer immers eenmaal het beginsel is aangenomen, dat van overheidswege voor de ouden van dagen gezorgd moet worden, dan springt in het oog dat de Duitsche regeling geheel onvoldoende is, en doet uitzien naar meer afdoende maatregelen.

Het ouderdomspensioen hetwelk eerst na volbrenging van het 70ste levensjaar wordt toegekend, bedraagt met de subsidie uit de Staatskas, in de hoogste loonklasse 191 Rm., d. w. z. ongeveer 30 Nederlandsche centen daags. In de laagste klasse is het bedrag 106.40 Rm., in de tweede (de talrijkste) 134.60 Rm. of resp. ongeveer 18 en 22 centen daags. ¹⁾ Is het wonder dat men in Duitschland is gaan spreken van: een bijslag op de bedeeeling? Is het voor een dergelijk zoogenaamd pensioenstelsel verantwoord de menschen van hun 17^e jaar af tot bijdragen te dwingen en de industrie tot allerlei omslachtige formaliteiten? Inderdaad is deze geheele ouderdomsverzekering een armelijke vergoeding, welke het volk is toegekend, neen opgelegd, in ruil tegenover de lasten van het beschermende stelsel.

Door het onderzoek, hetwelk in onze Staatscommissie heeft plaats gehad, is trouwens duidelijk geworden dat bij de Duitsche regeling meer het invaliditeits- dan het ouderdomspensioen in het oog is gehouden, en het laatste op 70-jarigen leeftijd nog alleen wordt toegekend, omdat deze leeftijd een vermoeden van invaliditeit wettigt. Die omstandigheid is bij de beweging in ons land niet door allen in het oog gehouden, zooals hieronder nader zal blijken.

Aan de beweging hier te lande ten gunste der gedwongen pensioenverzekering werd een krachtige stoot gegeven door de bekende zinsnede in de troonrede van 1891: „Maatregelen tot verzekering van het lot van oude en verminkte werklieden, zullen, naarmate het door den wetgever bevolen onderzoek (werd bedoeld de arbeidsenquête) vordert, worden ontworpen.”

Het is bekend tot hoeveel misverstand deze op zich zelf weinig beduidende verklaring heeft geleid. In de kringen van

¹⁾ In 1897 bedroeg het ouderdomspensioen gemiddeld nog geen 138 M., het invaliditeitspensioen bijna 128 M.

werklieden is zij opgevat als eene koninklijke belofte, dat er voor de oude werklieden in de toekomst van Staatswege zou worden gezorgd. Dat dit de bedoeling der phrase inderdaad niet was, is door de mededeelingen van den toenmaligen Minister van Buitenlandsche Zaken, den heer Roëll, in de vergadering van de Tweede Kamer van 28 Maart 1895 omtrent de planner zijner voorgangers, en de daarop gevolgde discussie, voldoende aan het licht gekomen. Doch bij dergelijke uiterst voorzichtig gestelde doch nogal klinkende verklaringen wordt degene die ze aflegt — en niet geheel ten onrechte — niet alleen verantwoordelijk gesteld voor het weinige dat er, zeer correct lezende, uit gelezen mag worden, maar bovendien voor hetgeen het volk, voor wie de mededeeling bestemd is, minder op de hoogte met de finesses van den parlementairen stijl, er in meent te mogen lezen.

Hoe dit zij, het arbeidersvolk van Nederland heeft de phrase opgevat in den zin dat de regeering van 1891 van plan was door een pensioenstelsel voor hen te zorgen. Die opvatting werd nog versterkt door den indruk die eene deputatie van werklieden van een bezoek in het kabinet van den minister Tak van Poortvliet mede naar huis nam. In de meeting op 5 Maart 1895 te 's-Gravenhage gehouden door afgevaardigden van werkliedenverenigingen van verschillende richting deelde de bejaarde werkman Post mede, dat de genoemde minister hem verzekerd had, dat ook hij nog wellicht zou deelen in het genot van pensioen. Ook de minister van Buitenlandsche Zaken uit het kabinet van 1891, de heer van Tienhoven, verklaarde in de Tweede Kamer dat het de bedoeling was, „om te zorgen dat niet het leven van den arbeider, zelfs op krachtigen leeftijd, waarin hij volkomen in staat is, voor zich en de zijnen te zorgen, als het ware in beslag wordt genomen door de vrees voor datgene wat op den ouden dag zijn lot zal zijn.”

Het viel zeker niet te verwonderen, dat door dergelijke verklaringen de verwachtingen hoog gespannen waren, vooral onder de reeds bejaarde werklieden. In Duitschland zijn het ook de oude werklieden die met de regeling van 1889 wel ingenomen zijn, omdat zij tengevolge dier regeling een pensioen — zij het dan ook uiterst karig — genieten, waarvoor zij inderdaad zeer weinig hebben bijgedragen. Voor Nederland was het eveneens duidelijk

dat het uitzicht op het in de nabijheid liggende pensioen voor de reeds ouden van dagen slechts in geringe mate verduisterd werd door de verplichte premie-betalingen, die voor hen toch van niet veel beteekenis meer zouden zijn. Uit den aard der zaak komt er echter op de geheele quaestie een geheel ander licht te vallen voor hen, die zonder veel resultaat, reeds van jeugdigen leeftijd af tot vrij drukkende bijdragen worden gedwongen. Dit verschil van standpunt verklaart mede de tegenstrijdigheid, dat eenerzijds van de bestaande gelegenheden tot pensioensverzekering, ook van die zelfs, welke door bijdragen van niet-werklieden vrij krachtig gesteund worden, door de werklieden weinig, of althans met weinig sympathie gebruik gemaakt wordt; — en anderzijds de bewering dat de verplichte staatspensionneering, een hartewensch is van de Nederlandsche werklieden. Mij dunkt dat klopt alleen wanneer wij de zaak zóó opvatten, dat de oude werklieden wel gaarne van het pensioen willen genieten, doch dat de jongere, die ook de lasten moeten dragen, er in den regel anders over denken.

Het blijkt maar al te zeer, dat in den ijver voor de zoogenaamde verplichte verzekering, het denkbeeld van verzorging, van krachtige financieele hulp uit de Rijkskas, geheel op den voorgrond is getreden. Met onverklaarbare verblindings heeft men deze verzorging, in tegenstelling van bedeeeling, een stelsel genoemd waarbij „de menschen zich zelf kunnen redden”. In onze Staatscommissie van 1895 is o. a. de stelling verdedigd, dat het voor den Staat meer gewenscht werd geacht desnoods zich eene groote bijdrage voor de verzekering te getroosten dan later een kleine voor armenonderstand. Alsof het ophoudt armenonderstand te zijn, indien bijdragen ter ondersteuning van behoeftige werklieden op hun ouden dag naar een vast stelsel en onder bedekking van den op een dwaalspoor brengenden naam van verzekering worden toegestaan.

Toen het duidelijk werd dat het met de zoogenaamde pensioenverzekering nog lang zoover niet gevorderd was als uit de zinsnede in de troonrede van 1891 werd afgeleid, was de teleurstelling groot. De regeering van 1894, die blijkens de troonrede van dat jaar, de gelegenheid wilde openen om door het Rijk gewaarborgde lijfrenten te verkrijgen, had het zwaar te verantwoorden.

De heer Heldt sprak in zijne overigens vrij gematigde rede van 28 Maart 1895 in de Tweede Kamer van „een geven van steenen voor brood“. Doch tevens bleek dat alleen de ongemotiveerde verwachtingen in 1891 opgewekt, oorzaak waren dat het beginsel eener lijfrente-bank zoo slecht ontvangen werd. De heer Heldt zeide immers een oogenblik later, dat in beginsel geen bezwaren bestonden tegen eene lijfrente-bank, indien er geen sprake ware geweest van wettelijke en verplichte verzekering van den ouden werkman. Naar het laatste was sedert jaren met verlangen uitgezien; nu kon het eerste niet meer voldoen. Voorzeker wel eene aansporing tot voorzichtigheid in het doen van beloften op sociaal gebied.

Het kwam dus eenvoudig hierop neer, dat men zich door de niet begrepen verhalen omtrent Duitsche toestanden en door de houding der regeering van 1891 iets in het hoofd had gezet, waarvan men de beteekenis niet had doorgrond, de gevolgen niet overzien. Men was teleurgesteld, en zooals het in dergelijke gevallen meer gaat, onredelijk. In de meeting van 5 Maart 1895, belegd ter ondersteuning van de reeds bij het begrootingsdebat in het najaar van 1894 ingediende motie-Heldt, waarin de houding der toenmalige regeering werd afgekeurd, was op plechtige wijze verklaard dat men bleef gelooven in de vervulling eener belofte door Oranje in de troonrede gedaan, omdat Oranje het volk nog nooit misleid heeft. Bij latere gelegenheden is er met zekeren trots op gewezen dat het in de bedoelde meeting zoo ordelijk en waardig was toegegaan, en ook dat scheen, naar sommiger meening, een argument om te doen, hetgeen door de werklieden-afgevaardigden werd verlangd.

Wanneer eene beweging ten gunste eener bepaalde wettelijke regeling waarop vooralsnog niet veel uitzicht bestaat, waartoe eene bestaande regeering geen kans ziet of waarin zij geen lust heeft, hier te lande wat al te kras wordt, wanneer het steeds moeilijker wordt die beweging binnen eene bepaalde bedding te houden, dan staat er een middel tot bedaring der golven ten dienste, dan wordt een overlaat in het werk gesteld, die den gezwellen stroom voorloopig afleidt. Men benoemt eene Staatscommissie die de geheele quaestie nu eens heel ernstig zal onderzoeken.

Tegen het denkbeeld eener dergelijke commissie had, toen het op 28 Maart 1895 in de Tweede Kamer in debat kwam, eigenlijk niemand ernstig bezwaar. Geheel anders was het echter met de vraag wat die commissie nu wel zou hebben te onderzoeken. Uit het debat over deze vraag gevoerd, bleek hoe zelfs de leden van de Tweede Kamer, die van het onderwerp de meeste studie gemaakt hebben, zich nog geen duidelijk denkbeeld hadden gevormd van den omvang van het vraagstuk. Waarover liep toch in hoofdzaak de discussie?

Door den heer Heldt was in zijn motie voorgesteld, dat de te benoemen Staatscommissie zou hebben te onderzoeken op welke grondslagen en naar welke regelen eene algemeene voorziening van den ouden dag der werklieden behoort te worden ingericht. Het denkbeeld eener verzekering van lijfrenten bij eene Rijks-lijfrentebank zou tevens als onbruikbaar buiten de deur worden gezet. Den heer Schaepman was dit te kras. Ook hij wenschte een onderzoek, maar dit onderzoek moest geheel vrij zijn. Niet behoorde reeds van te voren te worden uitgemakt dat van Staatswege in het lot der oude werklieden diende te worden voorzien. Die wenschelijkheid zelve moest ook aan het oordeel der commissie worden onderworpen. Hij stelde daarom zijnerzijds eene motie voor, waarin de Kamer slechts als haar gevoelen zou uitspreken, dat de vraag of, en zoo ja op welke wijze en in welke mate, van Staatswege in het lot van bedaagde werklieden moet worden voorzien, eene bevredigende oplossing vereischt.

Maar ook op deze wijze zou, naar het oordeel van den tegenwoordigen Minister van Buitenlandsche Zaken, den heer de Beaufort, het object van onderzoek der commissie nog niet ruim genoeg omschreven zijn. De toenmalige afgevaardigde uit Amsterdam, overtuigd dat verplichte verzekering voor den ouden dag alléén een niet te dulden hardheid is tegenover de werklieden die vóór den leeftijd van het ouderdoms-pensioen invalide worden, en aldus, niettegenstaande zij wellicht jaren lang voor hun pensioen hebben gestort, geheel onverzorgd blijven — gaf in overweging het mandaat der commissie zóó ruim te stellen, dat deze des verlangd een voorstel zou kunnen doen dat in alle gevallen zou voorzien. De heer de Beaufort oordeelde het wenschelijk dat het vraagstuk van

invaliditeits- en ouderdoms-pensioen gelijktijdig werd onderzocht.

Hoe werden nu deze denkbeelden ontvangen? De tegenwoordige Minister van Binnenlandsche Zaken, de heer Goeman Borgesius, kwam in ernstig verzet. Hij kon zich zelfs met de motie van den heer Schaepman volstrekt niet vereenigen. De enquête-commissiën omtrent de arbeiderstoestanden hadden immers reeds duidelijk uitgesproken, dat verplichte verzekering van werklieden tegen invaliditeit ten gevolge van ouderdom, met geldelijke bijdragen van de werkgevers, de werklieden en den Staat in overweging moet worden genomen. Indien de motie-Schaepman bedoelde, dat eene Staatscommissie in de eerste plaats nog eens weer antwoord zou moeten geven op de vraag: „is het wel wenschelijk, dat er iets van Staatswege geschiede“, dan zou dat een stap achteruit zijn. Wat eenmaal vaststaat behoeft immers niet op nieuw te worden onderzocht, meende de afgevaardigde uit Zutphen.

Volgens deze opvatting stond dus de wenschelijkheid van verplichte verzekering voor den ouden dag met geldelijke bijdragen van werkgevers, werklieden en den Staat, principieel vast. De Kamer moest beginnen dit als haar gevoelen uit te spreken. Onderzocht diende alleen nog te worden hoe en op welke grondslagen de regeling behoort te geschieden.

In dezen gedachtengang moest het onderzoek dan ook streng beperkt worden tot de voorziening tegen invaliditeit door ouderdom. Het denkbeeld van een ruimer onderzoek door den heer de Beaufort aan de hand gedaan, werd daarom zoo scherp mogelijk veroordeeld. Dat was een goed denkbeeld voor hen die er geen bezwaar in zagen, dat deze zaak nog een jaar of tien aan de orde blijft en er niets gebeurt! Men beriep zich verder op het voorbeeld van Duitschland en Oostenrijk, waar men getracht heeft om stuksgewijze eene algemeene voorziening tot stand te brengen.

Eene herlezing dezer discussie van 1895 maakt zeker een eigenaardigen indruk. Ik heb hier nog niet in de eerste plaats op het oog de bewering, alsof een staatkundig vraagstuk geacht kan worden in beginsel, op voor den wetgever bindende wijze, te zijn uitgemaakt, alleen doordat eene enquête-commissie verklaard heeft dat eene regeling in bepaalde richting „in overweging“ moet worden genomen, en drie leden dier com-

missie, tevens leden van de Tweede Kamer, zelfs nog een stap verder wilden gaan en de noodzakelijkheid van een onverwijd ter hand nemen wenschten uit te spreken. Evenmin bedoel ik de eenigzins zonderlinge verwijzing naar Oostenrijk, waar, voor zoover ik weet, nog heden ten dage — in elk geval in 1895 — op het gebied van verzekering van arbeiders tegen ouderdom, van Staatswege in het geheel niets is tot stand gekomen.

Maar wel bedoel ik, dat als argument tegen den wensch van den heer de Beaufort om het vraagstuk van ouderdoms- en invaliditeitspensioen gelijktijdig onder de oogen te zien, een beroep gedaan werd op Duitschland, waar juist beide vormen van pensionneeren in een zelfde wet zijn geregeld en geheel en al in elkander grijpen, zóó zelfs dat voor vele bevoegde beoordeelaars de invaliditeitspensioenen in die regeling de hoofdzaak zijn.

De ondervinding heeft weldra geleerd, dat de heer de Beaufort geheel juist gezien had, want door den arbeid der Staatscommissie is op de meest afdoende wijze gebleken, dat, hoe men overigens het groote vraagstuk der voorziening in het lot van werklieden die niet voor hun eigen onderhoud kunnen zorgen, wil splitsen, de vraagstukken: ouderdomspensioen en invaliditeitspensioen nu eenmaal niet te scheiden zijn. Hoogst merkwaardig is in dit opzicht zeker de houding van den heer Heldt. In de vergadering van de Tweede Kamer van 28 Maart 1895 sloot hij zich, wat betreft de beperkte taak der commissie, geheel en al aan bij den heer Borgesius. Hij zeide o. a.:

„Ik wensch mij in dit opzicht te refereeren aan hetgeen heden middag, naar ik meen zeer juist is opgemerkt door den geachten afgevaardigde uit Zutphen. Ik ben het met dien spreker geheel eens, waar hij sprak: Laten wij, nu wij aan deze zaak bezig zijn, toch niet te veel overhoop halen en aan de eventueel te benoemen commissie niet eene zoo uitvoerige taak opdragen; de zaak zou daardoor op eene al te lange baan geschoven worden. Laat ons beginnen met het begin, dan kunnen wij later verder gaan. Terecht wordt door dien spreker opgemerkt, dat men ook in Duitschland niet met alles te gelijk begonnen is. Het is waar, wij zullen dan beginnen met datgene waarmee men in Duitschland geëindigd is. Doch daar kan geen bezwaar tegen zijn. Wij beginnen met datgene

waaraan hier te lande de grootste behoefte is of waarvoor de meeste noodzakelijkheid bestaat, dat is de verzekering van den ouden dag der werklieden."

Toch bleek het dat deze afgevaardigde, die zich zóó zeer geïnteresseerd heeft voor het vraagstuk der pensioenverzekering, bij het debat van Maart 1895 nog geen duidelijke voorstelling had van de gevolgen van zijn eigen stelsel. Als lid der pensioencommissie is hij immers volkomen bekeerd ten gunste van het denkbeeld van den heer de Beaufort, hetwelk door den heer Borgesius en hem zoo ten eenenmale verwerpelijk werd geoordeeld. De heer Heldt is als lid der Staatscommissie in die mate overtuigd geworden van de wenschelijkheid om invaliditeits- en ouderdoms-pensioenen tegelijk te regelen, dat hij van de bevoegdheid der leden om in afzonderlijke nota's hunne persoonlijke zienswijze nader toe te lichten, gebruik heeft gemaakt enkel om een pleidooi te leveren voor de wenschelijkheid om de verplichte verzekering voor beide vormen van pensioen gelijktijdig in te voeren.

Dit weinige ter illustratie van de vastheid der grondslagen waarop in en buiten de Kamer ten aanzien van gewichtige economische- en sociale vraagstukken „ernstige" overtuigingen worden gevestigd en verdedigd. De uitslag van den parlementairen strijd was, dat de heer Schaepman zijne motie introk, waarop eene gewijzigde motie van den heer Heldt met op vijf na algemeene stemmen werd aangenomen. In die motie gaf de Kamer als hare overtuiging te kennen, dat de verzekering van het lot van oude werklieden door een pensioenstelsel wenschelijk is, en verzocht zij de Regeering te doen onderzoeken op welke grondslagen en op welke wijze die verzekering zal kunnen en behooren te worden geregeld.

Dat „kunnen" was nog ter elfder ure ingevoegd, ten einde althans eenige ruimte te laten voor de meening van hen die van oordeel waren, dat het toch nog wel eens zou kunnen blijken, dat de zoo zeer gewenschte pensioensregeling niet voor uitvoering vatbaar is. De voorstanders eener dergelijke regeling hadden echter zonder eenigen twijfel eene belangrijke overwinning behaald. Immers de wenschelijkheid eener voorziening in het lot der oude werklieden door een pensioenstelsel was door de Nederlandsche volksvertegenwoordiging met over-

groote meerderheid uitgesproken. Aan die uitspraak had de Kamer zich nu moreel gebonden. Van invaliditeitspensioenen, in verband met ouderdomspensioenen, werd niet gerept. Wat wilde men nog meer?

Met bekwamen spoed heeft de Regeering aan het verlangen der Kamer voldaan in zooverre reeds bij besluit van 31 Juli 1895 eene Staatscommissie werd ingesteld, die het vraagstuk der werkliedenpensioenen zou hebben te onderzoeken. Bij de omschrijving van de taak der commissie heeft de Regeering echter op ruime schaal gebruik gemaakt van de vrijheid, die zij zich in het debat met de Kamer met den meesten nadruk had voorbehouden. De commissie zou niet uitgaan van een bepaalden grondslag, waardoor de wenschelijkheid der pensioenregeling reeds van te voren zou vaststaan. Zij had te onderzoeken of naast de instelling van eene Rijks-lijfrentebank en naast de regeling der verzekering tegen ongelukken, maatregelen bij de wet behooren te worden genomen, om te bevorderen dat werklieden en met dezen gelijk te stellen personen, die door ouderdom of door invaliditeit (dus uitdrukkelijk genoemd) ongeschikt zijn om in hun onderhoud te voorzien, recht erlangen op geldelijke uitkeeringen. Bij bevestigende beantwoording dier vraag zou het tot de taak der commissie behooren een of meer wetsvoorstellen met Memorie van Toelichting en raming der geldelijke gevolgen te ontwerpen en aan de Koningin in te dienen.

In de rede waarmede de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid op 2 September 1895 de commissie namens de Regeering installeerde, werd het haar op het hart gedrukt, dat de opdracht aan de commissie verstrekt veel ruimer beteekenis had dan het onderzoek der grondslagen bedoeld in de motie-Heldt. „Onderzocht behoort te worden,” zoo zeide de Minister o. a., „of het mogelijk zal zijn tot heil van allen, zonder bevoorrechtiging van enkele klassen, zonder achterstelling van anderen en met eerbiediging van ieders rechten, algemeen werkende bepalingen voor werklieden en daarmede gelijk te stellen personen vast te stellen, dan wel of de toestanden waaronder deze personen verkeerden, zoo groote verscheidenheid opleveren, dat een maatregel, die begeerlijk kan zijn voor den een, hinderlijk voor den ander zou wezen.”

Met nadruk werd verder onder de aandacht der commissie gebracht, dat zij niet alleen het oog behoorde te vestigen op „de heilrijke vruchten van een pensioenstelsel, maar tevens op de velerlei belangen die door de invoering van een dergelijk stelsel kunnen worden geschaad.” Een negatief resultaat van den arbeid der commissie werd dan ook volstrekt niet onmogelijk geacht. Alleen werd in dit voor velen te leurstellend geval op eene breede motiveering aangedrongen, „opdat het een ieder duidelijk zij, dat niet de wil, wel het vermogen om eene afdoende regeling tot stand te brengen, ontbreekt.”

Ter voldoening aan het oogmerk der Regeering die een geheel onpartijdig onderzoek verlangde, was de commissie op uitnemende wijze samengesteld. Zij heeft gedurende de drie jaren dat zij aan hare taak gearbeid heeft, met ijver gewerkt. In de dertig vergaderingen die zij te 's-Gravenhage heeft gehouden, is heel wat verhandeld; de verschillende vraagpunten zijn van alle kanten bekeken. Van dit alles getuigt het omvangrijke rapport en de belangrijke bijlagen. Zij bevatten een schat van kennis. De openingsrede van den voorzitter geeft een overzicht van de litteratuur betreffende het onderwerp, welke van omvangrijke en ernstige studie getuigt. De rapporten van de heeren d'Aulnis de Bourouill en Greven over de werking der Duitsche wet, het schema van den heer Stork met de toelichting, de deskundige adviezen van de wiskundige leden der commissie, zij getuigen allen van den ernst en de toewijding waarmede de taak is opgevat en volbracht. En niet minder spreekt de groote liefde voor het onderwerp uit de afzonderlijke nota's door de heeren d'Aulnis, Greven, Heldt en Stork aan het omvangrijke rapport met zijn zestien bijlagen toegevoegd.

Maar toch schijnt het mij toe alsof er van den beginne af aan een zekere matheid in het werk valt te bespeuren, veroorzaakt wellicht door een ernstigen twijfel omtrent het welslagen van den arbeid, een twijfel die verlamvend werkte. Dit bleek reeds zeer spoedig nadat nog maar enkele gewichtige beslissingen waren gevallen. Er was uitgemaakt dat het in beginsel raadzaam is te achten de werklieden en met hen gelijk te stellen personen tot verzekering te verplichten, en tevens dat dit beginsel van Staatsdwang van den aanvang af behoort

te worden aangenomen voor ouderdoms- en invaliditeitspensioen te gelijk. Omtrent het groote vraagstuk of de staat zou bijdragen en in welken vorm, was nog niets beslist. Over de belemmerende capaciteit van dat struikelblok viel dus nog niet met zekerheid te oordeelen. Welnu in dat stadium van het onderzoek meende de voorzitter aan het oordeel zijner medeleden toch reeds de vraag te moeten onderwerpen of het wel wenschelijk zou zijn op de aangenomen grondslagen voort te bouwen? Het rapport immers zou slechts kunnen steunen op het gevoelen eener minderheid. Een nauwkeurig onderzoek der gehouden stemmingen had den voorzitter deze overtuiging geschonken.

De commissie gaf toen den moed echter nog niet op. Zij werkte door. Voor eene reeks van grondslagen werd telkens eene meerderheid gevonden, maar toen ten slotte de vraag gesteld werd of het op deze grondslagen nu inderdaad wenschelijk zou zijn eene verplichte verzekering tegen ouderdom en invaliditeit in te voeren, toen luidde het antwoord ontkennend. Twee voorstellen om door gedeeltelijk terug te komen op sommige der genomen beslissingen, alsnog te trachten een positief resultaat te verkrijgen, mislukten eveneens. Het einde van alles was derhalve, dat het eindrapport een vrij treurig figuur maakt. De commissie heeft als uitkomst van haren arbeid aan de Koningin medegedeeld, dat zij in beginsel de verplichte verzekering zoowel tegen invaliditeit als tegen ouderdom raadzaam acht, maar dat zij, wegens het groote verschil van meening, hetwelk zich in haar midden heeft geopenbaard, zich moet onthouden van het aanbieden van een wetsvoorstel met Memorie van Toelichting.

Hoe men over het belangrijke vraagstuk ook moge denken, een dergelijke uitkomst van den langdurigen en volhardenden ijver van bekwame mannen valt zeker te betreuren. Ware de commissie terstond tot de conclusie gekomen dat de verplichte verzekering niet raadzaam is, Regeering en Volksvertegenwoordiging, en ook de publieke opinie hadden dan kunnen profiteren van „de breede motiveering” waarop de regeering van 1895 voor dit geval aandrong. Had men aan het einde der taak gekomen, nog in arrenmoede gezegd: „wij hoopten dat het zou kunnen, doch nu wij de financieele gevolgen in eenigszins nauwkeurige berekeningen voor ons zien, bemerken wij toch

tot ons groot leedwezen dat het niet gaat", ook dit ware een te verdedigen standpunt geweest. Maar een treurig effect maakt het voorzeker dat men, zelfs aan het einde van het onderzoek, na de deceptie ondervonden door alle mislukte plannen en voorstellen, hardnekkig blijft volhouden dat de verplichte verzekering in beginsel wenschelijk is, doch zich tevens impotent moet verklaren aan dit beginsel leven te geven. Wij zijn daarvoor getuige eener mislukking zonder dat er rekenschap is gegeven van de oorzaken dezer mislukking. Of zou het wellicht in de bedoeling der commissie gelegen hebben om, duidelijker en op meer pakkende wijze dan de "breede motiveering" ooit zou kunnen doen, door eene daadzaak in het licht te stellen, en aan zich zelf te bewijzen, dat inderdaad "niet de wil, wel het vermogen om eene afdoende regeling tot stand te brengen ontbreekt"?

Hoe dit zij, de uitkomst van het onderzoek der commissie ontnemt ontegenzeggelijk aan hare partieele beslissingen veel van hune waarde. Welke beteekenis kunnen, ik bedoel natuurlijk niet de argumenten, maar de beslissingen hebben, wanneer zij in verband met elkander geen geheel vormen, waardoor hare practische levensvatbaarheid blijkt? Het rapport der commissie met de vele belangrijke bijlagen zullen bij de verdere bestudeering van het vraagstuk ongetwijfeld hunne waarde behouden, als een belangrijke oorkonde, waarin veel bruikbaar materiaal is saamgebracht en als bevattende de gedachtenwisseling van zooveel bekwame en ernstige mannen over een hoogst belangrijk onderwerp. De conclusiën der commissie daarentegen kunnen voor anderen geen beteekenis of autoriteit hebben, want zij hebben die voor de auteurs zelven niet gehad. Integendeel, waar de commissie er voor terugdeinsde om op de door haar aangenomen grondslagen eene positieve regeling te bouwen, schijnt een vermoeden voor de hand te liggen, dat er aan die grondslagen iets hapert, dat hetgeen in verband met elkander niet deugt, ook op zich zelf niet gezond is. Ik hoop aan te toonen dat voor deze onderstelling inderdaad gegronde reden bestaat. Doch daartoe is vooraf eene korte uiteenzetting van de hoofdbeslissingen der commissie noodig.

De verplichte verzekering tegen ouderdom en invaliditeit zou worden toegepast op alle mannen en vrouwen die in loondienst werkzaam zijn, een jaarloon verdienen van minder dan f1000, en den leeftijd van 16 jaren hebben bereikt. Uitgezonderd zijn de ambtenaren van den Staat, en in den zoogenaamden blijvenden toestand, personen van te hoogen leeftijd, waarover nader. Voor elken leeftijd gelijk, doch voor vijf verschillende loonklassen ongelijk, wordt het bedrag der verschuldigde premiën vastgesteld als volgt:

Loonklasse	Jaarloon	Weekpremie
I	0— 250 gulden	16,5 cent
II	250— 400 "	20 "
III	400— 600 "	26,5 "
IV	600— 800 "	33 "
V	800—1000 "	40 "

De storting der premiën geschiedt door den werkgever, maar deze heeft het recht de helft van het bedrag te korten op het loon van den verzekerde. Aan de verplichting tot geregelde storting der premiën wordt niet al te streng vastgehouden. Hapering in de betaling geeft wel aanleiding tot het genot van minder pensioen, maar de rechten van den verzekerde gaan er niet terstond door verloren. Dit geschiedt eerst indien gedurende een nader aan te geven termijn niet een minimum aantal premiën is voldaan. Het bedrag van het pensioen wordt vastgesteld in verband met het aantal betaalde premiën.

Aanspraak op invaliditeitspensioen heeft de verzekerde die invalide wordt, d. w. z. dat hij:

a. ten gevolge van zijn lichamelijken of geestelijken toestand blijvend buiten staat is, om door arbeid, die voor zijne krachten en bekwaamheid is berekend, en die met het oog op zijne ontwikkeling en vroegere bezigheid hem in billijkheid kan worden opgedragen, een bedrag te verdienen, gelijk aan de som van een zesde van het gemiddeld jaarlijksch loon in de loonklassen, in welke voor hem gedurende de laatstverloopen jaren is bijgedragen, en van een zesde eener som door Gedeputeerde Staten voor iedere gemeente vast te stellen, als jaarlijksch inkomen door gewonen handenarbeid te verdienen;

b. tijdelijk langer dan een jaar daartoe buiten staat is, zoolang die toestand voortduurt."

Aanspraak op ouderdomspensioen heeft een verzekerde die den 65-jarigen leeftijd heeft bereikt. Een en ander evenwel met dien verstande dat alvorens recht te hebben op invaliditeitspensioen een zoogenaamde wachttijd van drie jaren, op het ouderdomspensioen van 20 jaren moet zijn doorgemaakt; d. w. z. dat er resp. gedurende drie onderscheiden jaren, premiën voor ten minste 150 weken; of gedurende twintig onderscheiden jaren, premiën voor ten minste 1000 weken moeten zijn voldaan. Men ziet dat hierbij is aangenomen dat in één jaar 50 weekpremiën kunnen worden voldaan. In den zoogenaamden overgangstoestand wordt de wachttijd voor het ouderdomspensioen ingekort tot vijf jaren; doch hierover nader.

Het bedrag van het pensioen wordt berekend naar een voor elke loonklasse bepaalden zoogenaamden pensioens-grondslag, welke vermeerderd wordt met eene som, verkregen door met het totale aantal van alle voor den verzekerde gestorte premiën te vermenigvuldigen een voor elke loonklasse te bepalen bedrag. Het aldus berekende pensioen mag voor het invaliditeitspensioen evenwel niet beneden een eveneens voor elke loonklasse vastgesteld minimum gaan.

De hier bedoelde cijfers zijn aldus:

Loonklasse.	Pensioensgrondslag per jaar.	Toename voor elke betaalde weekpremie.	Minimum invaliditeits- pensioen.
I	50 Gld.	f 0.02½	75 Gld.
II	60 "	- 0.03	84 "
III	80 "	- 0.04	104 "
IV	100 "	- 0.05	120 "
V	120 "	- 0.06	132 "

Uit deze cijfers volgt dat het maximum pensioen, hetwelk volgens de bedoelde grondslagen, op 65-jarigen leeftijd bereikbaar is, voor den verzekerde voor wien van af zijn 16de jaar, dus gedurende 49 jaren, geregeld is bijgedragen, beloopt in de:

1 ^e	loonklasse	f 50 + 49 × 50 × f 0.02½ = f 111.25
2 ^e	"	- 60 + 49 × 50 × - 0.03 = - 133.50
3 ^e	"	- 80 + 49 × 50 × - 0.04 = - 178.—
4 ^e	"	- 100 + 49 × 50 × - 0.05 = - 222.50
5 ^e	"	- 120 + 49 × 50 × - 0.06 = - 267.—

De bijdragen voor de verzekering zijn berekend volgens het

premiestelsel. Wellicht is het wenschelijk even toe te lichten wat dit beteekent. Het premiestelsel vestigt de verzekering op een solieden grondslag, hetgeen andere stelsels die door de commissie overwogen werden, niet doen of niet volkomen doen. Het omslagstelsel, hetwelk in Duitschland wordt toegepast bij de ongelukkenverzekering, vordert in elk jaar slechts bijdragen groot genoeg om de uitkeeringen voor datzelfde jaar te kunnen betalen. Het spreekt van zelf dat de lasten bij dit stelsel aanvankelijk gering zijn, doch steeds toenemen naarmate het aantal uitkeeringen vermeerderd, totdat de verzekering in haren geheelen omvang werkt. Dit stelsel steunt verder geheel en al op het vertrouwen, dat er voortdurend een groot aantal nieuwe verzekerden toetreedt. Bij plotselinge liquidatie zouden de laatste verzekerden slecht af zijn. De uitbetaling zelfs van reeds verleende pensioenen zou moeten worden gestaakt.

Het zoogenaamde kapitaal-dekkingstelsel, hetwelk in Duitschland bij de invaliditeits- en ouderdomsverzekering wordt toegepast, is iets deugdelijker; het vordert bijdragen groot genoeg om een kapitaal te vormen, waardoor de op een bepaald oogenblik bestaande pensioenen tot het einde toe kunnen worden voldaan. Het houdt echter geen rekening met hetgeen men zou kunnen noemen de pensioenrechten in wording. Ging men tot liquidatie over dan zouden in dit stelsel geen nieuwe pensioenen kunnen worden verleend aan hen die reeds langer of korter bezig zijn te contribueeren. Ook dit stelsel berust derhalve, hoewel in geringe mate dan het vorige, op steeds te wachten nieuwen toevoer van contribuabelen.

Door de Staatscommissie is met zeer groote meerderheid beslist ten gunste van het eigenlijke premiestelsel, waardoor het te creëeren fonds in staat is al zijn loopende verbintenissen na te komen, al besloot men ook tot liquidatie, zoodat geen nieuwe deelgenooten meer toetraden.

De berekeningen van de deskundige leden der commissie, de heeren Dr. J. C. Kluyver en Corneille L. Landré berusten dus op solieden grondslag. De aangenomen rentevoet van 3 pCt. schijnt ook niet te hoog. Het pensioenfonds zou kunnen bestaan zonder financiële hulp van den Staat, indien slechts uitsluitend 16-jarigen in de verzekering werden opgenomen. Hierbij was

gelet op het besluit der commissie, dat de kosten der verplichte verzekering waartoe in beginsel besloten was, zouden worden gedragen door de werkgevers en de werklieden, doch dat het niet raadzaam is te achten, dat de Staat eene bijdrage aan de verzekering verleent. Wij teekenen hierbij aan dat tot dit laatste beginsel werd besloten met 12 tegen 2 stemmen en één blanco, terwijl bij deze belangrijke beslissing 9 leden afwezig waren.

Hoewel de grondslag van de berekeningen der commissie alzoo een solied uitgangspunt geeft, hebben de deskundige leden die de berekeningen maakten, evenwel ernstig gewaar-schuwd tegen tegenvallers. De kennis van de statistische feiten, waarover men te beschikken had, was immers zóó gebrekkig, dat in de berekeningen te veel plaats moest worden ingeruimd aan schattingen, ja zelfs aan gissingen. Dit was vooral het geval met de invaliditeitskansen in verband met de uit den aard der zaak steeds moeilijke en gebrekkige definitie van het in zich zelf vage begrip „invaliditeit“. Doch hierop kom ik zoo aanstonds nader terug.

Het is hier de plaats te spreken over de rol die de Staat volgens de door de commissie genomen besluiten in het verzekeringsstelsel zou innemen. Geen definitieve Staatshulp voor hen die bij of na de invoering der verzekering als 16-jarigen toetreden. Wanneer bij deze invoering geen anderen toetraden, dan zou — behoudens de kans van misrekening natuurlijk — het fonds zich zelven kunnen bedruipen. Maar in deze onderstelling zouden de voordeelen van de ouderdomspensioenen zich ook eerst doen gevoelen over 49 jaren. En om wetten te ontwerpen waarvan de zegenrijke gevolgen eerst over een halve eeuw merkbaar worden, daarvoor was men toch niet bijeengekomen. Er diende ook een dadelijk effect te zijn.

Wilde men de ouderen in de verzekering opnemen, dan moest voor hen of de premie hooger zijn dan voor de 16-jarigen — voor degenen die reeds den gevorderden leeftijd bereikt hebben zeer hoog, te hoog; of de Staat moest bijspringen. Staatshulp alzoo voor hen die door de premiebetaling te zeer zouden worden gedrukt. Dit scheen trouwens zoo ongeveer de concessie die in de laatste jaren ook door overigens principieele

tegenstanders der Staatspensionneering gedaan was. Wilde men de verplichte verzekering invoeren, dan diende de Staat in den overgangstijd bij te springen, ten einde de deelneming mogelijk te maken voor hen, die bij de invoering alleen op bezwarende wijze kunnen toetreden. Of men zich echter voldoende rekenschap gaf van de som, die bij ruime toepassing van het stelsel voor dit doel gevorderd zou worden?

Ten aanzien van den vorm, waarin de bijdrage door den Staat zou worden verleend, zijn verschillende plannen aan de hand gedaan. Het is ten slotte hierop neergekomen, dat de deskundigen in hunne berekeningen hebben aangenomen, dat ook bij de invoering van de regeling alle ouderen de premie betalen van de 16-jarigen; dat zij desniettemin op 65-jarigen leeftijd — behoudens den eisch van in vijf jaren 200 premiën te hebben gestort — recht krijgen op een ouderdomspensioen berekend naar den pensioensgrondslag en het aantal betaalde premiën (zie bl. 22), of wel op invaliditeitspensioen op elken leeftijd na een wachttijd van drie jaren. Door deze gunstige conditiën ontstond natuurlijk een gat in de balans. Dat gat nu zou door eene Rijksbijdrage worden gestopt.

Het kan weder geschieden op verschillende wijzen. De Staat kan bij de invoering der wet in eens storten f 196.000.000; hij kan in de plaats daarvan gedurende 50 jaren ook 7 à 8 millioen Gld. jaarlijks bijdragen. Eindelijk zou de Staat tot op het oogenblik dat er door de te geringe bijdragen der oude werklieden geen schade meer geleden wordt, telken jare deze schade kunnen bijpassen. Op laatstgenoemde wijze zou voor het eerste jaar gevorderd worden 23,5 millioen, en vervolgens een steeds geringer bedrag totdat na 49 jaren de hulp van den Staat geheel ophield.

Evenwel zou, volgens de beslissing der commissie, de Rijkskas ook nog in een ander opzicht hulp verleen. De Staat zou nl. voor zijne rekening nemen de kosten van de administratie der verzekering, in haren geheelen omvang. Deze zijn door de deskundigen geschat — op het voetspoor van Duitschland — op 60 cent per verzekerde en per jaar hetgeen, voor een aantal van 1100.000 verzekerden, een jaarlijksche som van f 660.000 zou vorderen. Bovendien was besloten dat de Staat de premie behoort te betalen voor hen die hun militieplicht vervullen.

De daaruit ontstane kosten zijn geraamd op f 150.000 's jaars. Deze beide sommen zijn door de deskundige adviseurs ook nog tegen 3 pCt. gekapitaliseerd, waardoor de dadelijke waarde van de geheele opoffering die de Staat zich voor de verzekering zou hebben te getroosten, met 27 miljoen vermeerderd werd en dus gebracht op 223.000.000 Gld. Het komt mij echter geheel onnoodig voor ook deze voortdurend terugkeerende jaarlijksche uitgaven te kapitaliseeren. Het zou zeker zeer vreemd zijn, indien de Staat deze kosten betaalde met kapitaal, d. i. uit de opbrengst eener geldleening. De premien voor de dienstplichtigen zijn natuurlijk uitgaven voor de landsverdediging en moeten op de begroting van Oorlog komen. De raming dier premien — evenals die van de administratiekosten — schijnt ook wel wat erg in het ruwe te zijn geschied. Doch hoe dit zij, de verplichte pensioenverzekering zou den Staat volgens de aangeduide grondslagen op eene jaarlijksche uitgave — althans gedurende de eerste 50 jaren — van 8 à 9 miljoen Gld. komen te staan.

Zooals ik reeds zeide, is de commissie tot het zonderlinge resultaat gekomen, dat het niet wenschelijk was op de aangenomen grondslagen de verplichte ouderdoms- en invaliditeitsverzekering in te voeren. Dit besluit werd genomen met 12 tegen 6 stemmen (afwezig 2 leden). Later is nog, hoewel met geringe meerderheid — 8 tegen 6 stemmen, twee blanco's en vier afwezigen — uitgemaakt dat tot dit negatieve besluit nog andere gronden hadden geleid dan de hooge Staatsbijdrage.

De bestudeering van het rapport der commissie wordt ongetwijfeld eenigermate bemoeijikt doordat telkens vroeger gevallen beslissingen weder in debat zijn gekomen, zoodat men niet altijd recht weet welken grond men onder de voeten heeft. Zoo was dit ook het geval met de principieële quaestie betreffende de Staatsbijdrage. Voor den definitieven toestand zou geen Rijkssubsidie gegeven worden — zoo was principieel beslist — maar lag er in het plan der adviseurs niet een dergelijke bijdrage, althans het gevaar daarvoor, toch verscholen? Ik meen hier ter plaatse reeds op deze omstandigheid te moeten wijzen, die naar ik vermoed bij de eindbeslissing zwaar heeft gewogen. Ik bedoel de risico bij de invaliditeitsverzekering ook in den blijvenden toestand.

Dat het in gang brengen der verzekering zóó veel van den Staat zou vorderen als door de deskundigen was berekend, hadden velen zeker niet vermoed. Maar al wilde men daarover heenstappen, dan drong zich toch de vraag ernstig op: zijn wij wel gewaarborgd, dat wij er met die 8 à 9 millioen 'sjaars inderdaad af zullen zijn? In het stelsel der commissie zou immers de Staatsbijdrage sluitpost zijn op de balans, de balans waarin natuurlijk geen scheiding bestaat tusschen den overgangstoestand en den definitieven. Al was nu principieel uitgemaakt dat de hulp van Staatswege te verleenen zich zou beperken tot den overgangstoestand, dit kon toch niet beletten dat, ging men met de aangenomen grondslagen eenmaal in zee, de Staat de volle risico zou te dragen hebben voor alle misrekeningen, ook wat betreft den definitieven toestand.

Op dit inderdaad zeer ernstige bezwaar heeft vooral de heer Stork in zijn afzonderlijke nota licht laten schijnen. Het zijn volstrekt onbekende offers die de invaliditeitsverzekering van den Staat zal vorderen. Bij eene centrale organisatie bestaan er niet de minste waarborgen dat, bij de noodwendig gebrekkige definitie van invaliditeit, pensioenen uit dezen hoofde niet lichtvaardig zullen worden verstrekt. Dit bezwaar zou, naar het oordeel van het genoemde lid der commissie, alleen te ondervangen zijn door het instellen van plaatselijke pensioenverenigingen met zelfstandige door de leden gekozen besturen, en door het invoeren van eene veranderlijke contributie, telkens na deskundig onderzoek te bepalen, in verband met de in het afgelopen tijdperk verkregen uitkomsten. Van eene bloote voorlichting door plaatselijke besturen, wanneer die niet in verband staat met de belangen in eigen kring, dus met behoud van de centrale verantwoordelijkheid, waarop de meerderheid hare hoop vestigde, verwacht de heer Stork — en waarschijnlijk te recht — meer tot verergering dan tot verbetering der bedoelde bezwaren.

Hoe dit nu zij, de deskundige leden zelf gingen op de quaestie lang niet gerust. In het rapport van de heeren van Pesch en Landré (blz. 308) wordt o. a. gezegd: „De subcommissie durft bv. niet de verzekering geven, dat de kosten der invaliditeitspensioenen niet tot het dubbel zullen stijgen van hetgeen met de genomen cijfers berekend is”, terwijl één der

deskundige leden in eene vergadering der commissie zich aldus uitliet: „Bij de gecombineerde verzekering blijft men risico loopen, maar hij vermeent als lid der commissie, niet als deskundige, dat de Staat dit risico wel kan loopen.”

Het komt mij om deze reden voor, dat niet alleen de hooge bijdrage die van den Staat zou gevorderd worden, doch vooral ook de onvastheid van den grond, die men onder de voeten had, tot de negatieve einduitkomst heeft geleid.

Toen de commissie het werk, opgebouwd met de door haar vastgestelde bouwstoffen, als onbruikbaar had verworpen, werd nog een voorstel van vier leden overwogen. Dit voorstel nader uitvoerig toegelicht in de afzonderlijke nota van den heer Greven, verdient van de zijde van elken principieëlen voorstander van verplichte verzekering, dunkt mij, waardeering en ernstige overweging. Volgens het plan-Greven c. s. zou de Staatsbijdrage worden gereduceerd van 196 millioen op 55 millioen, eene wijziging zeker aanlokkelijk genoeg om aan het denkbeeld alle aandacht te schenken.

De bezuiniging zou verkregen worden langs drie wegen. Vooreerst zouden de premien met 20 pCt. worden verhoogd, d. w. z. er zouden worden gevorderd ook van hen die reeds op 16-jarigen leeftijd toetreden, niet de premien noodig om, op dien leeftijd beginnende te contribueeren, zich een ouderdoms- en invaliditeitspensioen te verschaffen overeenkomstig de grondslagen der commissie, maar daarentegen de gemiddelde premie, die gevorderd zou moeten worden van de groep der toetredenden van 16—30 jarigen leeftijd. Enkel door dezen maatregel zou de Staatsbijdrage met 86 millioen verminderen.

Ik kan niet nalaten hierbij reeds terstond te kennen te geven, dat ik, ware ik voorstander eener verplichte ouderdomsverzekering, voor dit plan, of laat ik liever zeggen, een klein deel van dit plan, zeer veel zou gevoelen. Ik ben het met den heer Greven volkomen eens, dat er niet de minste reden bestaat waarom bij de invoering der wet ook aan zeer jonge werklieden bijv. tot den 30-jarigen leeftijd een niet onbelangrijke subsidie uit de Rijkskas gegeven moet worden. Waarom kunnen deze werklieden niet de premie betalen die voor hun leeftijd past? Dat de Staat bijdraagt voor hen die om nog te

kunnen deelnemen te zware lasten zouden moeten dragen, dat is een vraagstuk op zich zelf, hetwelk ik op dit oogenblik niet bespreek, maar de verhooging met een 20 pCt. van de premïën der 16-jarigen voor hen die bij de invoering der wet dezen leeftijd met eenige jaren overschreden hebben, kan nog volstrekt niet een te zware conditie voor de toetreding genoemd worden. Die zelfde verhooging zou dan natuurlijk ook gevorderd kunnen worden van hen die reeds den 30-jarigen leeftijd achter den rug hebben; deze verzekerden worden dan toch nog genoeg bevoordeeld.

Ik zou het dus zeer billijk achten, dat alle werklieden die bij de invoering der verplichte verzekering toetreden, de premie van hun eigen leeftijd betalen tot een maximum van bijv. 20 of 25 pCt. boven de premie der 16-jarigen. Maar, zooals ik zeide, dit is slechts een klein deel van het voorstel Greven, hetwelk veel verder gaat. Bij de invoering der regeling en eveneens voor later worden de premïën van alle 16-jarigen te hoog opgevoerd, hetgeen ik onbillijk acht. Het voorstel verlaat het eigenlijke premiestelsel en rekent als in het kapitaaldekkingstelsel op de voortdurende toetreding van een groot aantal nieuwe verzekerden, die dan altijd door een hoogere premie zullen betalen dan voor hunne verzekering noodig is. Ten einde bij de invoering de ouderen van dagen te hulp te komen, worden de premïën van alle verzekerden in de toekomst te hoog gesteld.

Te hoog? Dit hangt zeker van de wijze van beschouwen af. De heer Greven ontkent het, omdat de verzekerde toch niet goedkoopert te recht zou komen bij particuliere maatschappijen, die immers altijd meer vorderen dan het bedrag der netto-premïën. Doch bovendien wijst de voorsteller er op dat de verplichte verzekering voor den werkman een zóó groot voordeel is, dat hij dit niet te duur koopt indien zijne premie iets hoger dan het netto bedrag gesteld wordt. Wordt immers de verhooging met 20 pCt. — of zooveel minder als later noodig zal blijken — thans niet toegepast, dan zijn de lasten voor den Staat te zwaar; dan komt er op dien grond waarschijnlijk niets tot stand en dan zijn de werklieden van heden, morgen en overmorgen — altijd volgens den heer Greven — nog veel verder van huis. Om bij de invoering te slagen, is het wenschelijk de lasten niet te hoog op te voeren.

Ik kan mij dit standpunt zeker begrijpen van iemand die den verzekeringsdwang reeds een zóó groote weldaad voor de werklieden vindt, dat deze er inderdaad iets voor over dienen te hebben om onder dien dwang te mogen leven. De vrees dat door eene verminderende bevolking op den duur de verhooging der premiën, noodig voor de dekking van den achterstand, nog sterker zou moeten worden opgevoerd, deel ik ook niet. Ik zou daarop met den voorsteller zeer gerust gaan, en uit dien hoofde eer verlaging dan stijging van de gevorderde premie verwachten. Maar rechtvaardig zou ik het daarom nog niet achten de arbeiders in de toekomst te bezwaren, ten einde die van het heden aan een behoorlijk pensioen te kunnen helpen. Zoo ergens dan is het in deze materie van toepassing, dat iedere dag genoeg heeft aan zijn eigen kwaad. De toekomst zal door de schuldmakende politiek onzer dagen reeds genoeg te dragen krijgen. Ik zou mij daarom slechts met een klein gedeelte van dit plan van den heer Greven en zijne medevoorstellers kunnen verenigen. Waar de voorsteller een beroep doet op het solidariteitsgevoel der werklieden, daar gaat dat beroep, dunkt mij, wel wat ver tegenover de werklieden der toekomst. Is het waar hetgeen de heer Greven beweert, dat zonder de medewerking der werklieden een maatregel als hier bedoeld tegenwoordig niet tot stand komt, dan dient daarbij niet vergeten, dat de door zijn stelsel bevoorrechten thans wel, de benadeelden uit den aard der zaak geen stem in het kapittel hebben. Men kan toch geen stemrecht zóó uitgebreid bedenken dat de laatsten stem zouden hebben bij het schrijven van den wissel die de heer Greven op hen wil trekken. De werklieden van het heden, die èn door de Staatsbijdrage èn door de te hooge premie hunner opvolgers zouden worden bevoordeeld, zijn op dit stuk niet geheel onpartijdige beoordeelaars.

De verdere besparing van f 55 millioen wil de heer Greven vinden door de wet niet toepasselijk te verklaren op hen die bij hare invoering reeds den 65-jarigen leeftijd hebben bereikt, terwijl ook in den overgangstijd de gewone wachttijd van 20 jaren zou blijven gelden.

Terecht is de voorsteller van meening, dat de hulp aan menschen die reeds bij de invoering der verplichte verzekering den leeftijd van 65 jaren hebben bereikt, volstrekt niet met

den naam van verzekering mag worden betiteld. Wil men voor deze menschen iets doen, dan is dat armenzorg, anders niet. Het is volkomen zelfbedrog het toch anders te willen noemen. Maar hieruit vloeit dan ook voort, dat deze hulp niet verder mag gaan dan het bepaald noodige, altijd indien men het wenschelijk vindt dat de Staat dit terrein der armenzorg betreedt. Aangezien nu tal van bejaarde lieden boven de 65 jaar zonder steun van anderen in hun onderhoud voorzien, zou het in elk geval wenschelijk zijn de staatszorg voor deze rubriek te beperken tot hen die steun inderdaad behoeven. De heer Greven herinnert hierbij hoe volgens het ontwerp dat ten vorigen jare in Zweden is behandeld, maar niet aangenomen, de wet niet toepasselijk zou zijn op de werklieden die bij de invoering den 30-jarigen leeftijd hebben bereikt.

De handhaving van den wachttijd van 20 jaren ook in den overgangstijd, zou tengevolge hebben, dat de werkman die reeds bij de invoering der wet bijv. den leeftijd van 55 jaren heeft bereikt, niet vóór zijn 75ste jaar ouderdomspensioen zou kunnen genieten. Intusschen staat hem de weg naar invaliditeitspensioen open. De voorgestelde wijziging zou al weder hierop neerkomen, dat alleen zij die werkelijk ondersteuning behoeven, dezen genieten; zoodat in den eersten tijd ook voor hen die den leeftijd van 65 jaren reeds overschreden hebben, voor de pensioensgerechtigheid een onderzoek naar het vermogen om door arbeid in hun onderhoud te voorzien, zou worden gevorderd. De voorstellers achten deze eisch niet te zwaar met het oog ook op de geringe opofferingen, die deze rubriek zich voor het te verkrijgen pensioen zal behoeven te getroosten.

Het komt ook mij voor; dat de bezwaren tegen de beide laatste bezuinigingen in de commissie ingebracht, niet zeer afdoende zijn. Intusschen zou men zich eene illusie maken door te denken dat bij aanneming inderdaad 55 millioen werd bespaard. In het stelsel van den heer Greven zullen in den eersten tijd de werklieden die den 65-jarigen leeftijd hebben bereikt, alleen op dien grond nog geen pensioen genieten. De steun zal worden beperkt tot hen die hem werkelijk behoeven. Die behoefte is echter uit den aard der zaak zóó groot, de invaliditeit gaat na den 65-jarigen leeftijd zóó zeer toenemen

en regel worden, dat uit dezen hoofde toch steeds een belangrijke bres zal worden geschoten in de gedachte besparing.

Het denkbeeld van den heer Greven c. s. om de premien met 20 pCt. te verhoogen en het behoud van den wachttijd van 20 jaren in den overgangstijd, werd met de zeer geringe meerderheid van 9 tegen 8 stemmen verworpen. Tegen de uitsluiting van hen die bij de invoering der wet den 65-jarigen leeftijd reeds hebben bereikt, was de meerderheid iets grooter: 10 tegen 7. Het geheele voorstel werd daarna met 11 tegen 6 stemmen onaannemelijk verklaard.

Een voorstel van één der leden om den leeftijd voor het ouderdomspensioen en den wachttijd elk met drie jaren te verhoogen, met terugbetaling onder zekere omstandigheden van de gestorte premien aan weduwen en kinderen, kan ik hier met stilzwijgen voorbijgaan, omdat het in de commissie zeer weinig bijval vond. Op enkele der in het debat gebezigde argumenten kom ik evenwel hieronder nog terug.

Toen alzoo elke poging om voor de gecombineerde ouderdoms- en invaliditeitsverzekering in den boezem der commissie eene meerderheid te vinden, was mislukt, gaf eene meerderheid — één van de vele combinaties, die er geweest zijn — op nieuw blijk van haar ernstig streven om zoo mogelijk tot een positief resultaat te geraken, door te besluiten in dit stadium van den arbeid nog eens weder te overwegen het vroeger verworpen denkbeeld der ouderdomsverzekering alléén. De deskundigen hebben zich toen op nieuw aan den arbeid gezet, en vonden dat in dit stelsel de Staatsbijdrage, die toch het groote struikelblok scheen, aanmerkelijk kon worden verminderd. Het verschil zou een contante waarde van 49 millioen Gld. vertegenwoordigen. En dat was niet het eenige; men zou immers bij invoering der ouderdomsverzekering alléén, ook veel meer vasten grond onder de voeten hebben. Men had zich door dezen weg te volgen niet alleen bevrijd van den last der 49 millioen, maar bovendien van het zooveel risico-aanbrengende element in de vroegere berekeningen, een risico zóó enorm, dat zij zelfs, wegens de vaagheid van het begrip invaliditeit, volgens de verklaring der deskundigen, niet onder cijfers was te brengen.

Zou men het dan nu toch nog gevonden hebben? O neen,

volstrekt niet. Dezelfde argumenten die vroeger tot de conclusie geleid hadden, dat verplichte ouderdomsverzekering alléén een grove onrechtvaardigheid zou zijn, kwamen ook thans weder om de deur kijken. Dat ging maar zóó niet. De invalide werkman die jarenlang heeft bijgedragen voor het ouderdomspensioen en op een vroegeren dan den 65-jarigen leeftijd ongeschikt wordt om door arbeid in zijn onderhoud te voorzien, kan immers niet troosteloos naar huis worden gezonden. En daardoor kwam natuurlijk ook nu weder het oude denkbeeld van restitutie der betaalde premiën ter sprake. Doch restitutie in welke gevallen?

Er werd voorgesteld te restitueeren de premiën door de verzekerden gestort, maar zonder bijberekening van rente, indien zij buiten opzet ongeschikt worden tot het verrichten van arbeid; maar daar bleef het niet bij. De oogen waren open gegaan voor de ergerlijke nadeelen door de verplichte verzekering ook in andere gevallen veroorzaakt. De vrouwelijke verzekerde — zoo ging men redeneeren — dient de premiën terug te krijgen, wanneer zij door haar huwelijk de kans verliest ooit voordeelen van de verzekering te zullen genieten. Ook aan de echtgenoot en de kinderen behoorde, naar men meende, in geval van overlijden van den verzekerde, restitutie van de door hemzelf betaalde premiën te worden gegeven. En zóó zeer was de commissie van de billijkheid der restitutie overtuigd, dat zij besliste, dat in de beide eerste gevallen niet alleen zouden worden gerestitueerd de premiën door de verzekerden gestort, maar ook de premiën voor hen gestort door de werkgevers. Er gingen zelfs stemmen op die het restitutiestelsel in die mate billijk achtten, ja bij de verplichte ouderdomsverzekering zóó onmisbaar, dat zij meenden dat niet alleen alle betaalde premiën, doch ook de gekweekte rente in de genoemde gevallen behoorde te worden gerestitueerd.

Het bewijst zeker voor den hopeloozen toestand, waarin de commissie verkeerde, dat zij, blijkbaar overtuigd van de rechtvaardigheid van het restitutiestelsel, zooals ik zeide, eerst besloot dat ingeval van huwelijk eener vrouwelijke verzekerde en ingeval van invaliditeit de volle gestorte premiën moesten worden gerestitueerd; daarna zich toch weder verklaarde tegen het aannemen van het restitutie-stelsel in eene verplichte verzekering tegen

ouderdom alléén. Men zag geen kans de nadeelen ook van dit stelsel te overwinnen. Zonder restitutie in vele gevallen ging het zeker niet; dan was het schromelijk onrechtvaardig. En met de restitutie liep men ook vast. Want hoe hoog zou de verzekeringspremie wel moeten worden opgevoerd, indien dit laatstgenoemde stelsel op zóó ruime schaal werd toegepast als met inachtneming der billijkheid moeilijk zou zijn te ontgaan? Trouwens het geheele beginsel van restitutie past wel bij sparen, ook bij spaardwang, doch is natuurlijk in strijd met de hoofd-beginselen van de leer der assurantie.

Men wist er niets meer op. Men had beurtelings elk stelsel weggeworpen, weder opgeraapt, gewijzigd, de wijzigingen verworpen, alles verworpen. De commissie heeft de groote mate van kennis, die hare leden aan den dag gelegd hebben, in een rapport met vele bijlagen bijeen vergaderd, maar hare taak heeft zij niet ten einde gebracht; zij heeft er eenvoudig den bijl bij neergelegd. Men was ten slotte overal tegen: tegen de gecombineerde en tegen de afzonderlijke verzekering; maar toch „in beginsel” achtte men de verplichte verzekering zoowel tegen invaliditeit als tegen ouderdom raadzaam. Als motief voor de negatieve uitkomst werd opgegeven: „het groote verschil van meening, hetwelk zich in haar midden heeft geopenbaard.” Nu aan dat verschil van gevoelen heeft het zeker niet ontbroken. Toch liggen de oorzaken van den mislukten arbeid der commissie, naar mijne wijze van zien dieper, in den aard van het onderwerp zelf.

Ik heb getracht een in hoofdzaak duidelijk overzicht te geven van den gang der werkzaamheden van de commissie. Volledig is de schets allerminst. Tevens moet ik erkennen dat de genomen conclusies niet altijd met groote duidelijkheid zijn geformuleerd en ruimte laten voor eenige en daaronder gewichtige vragen van twijfel omtrent de juiste bedoeling, vragen die naar het mij voorkomt niet zeer gemakkelijk zijn te beantwoorden. Bij den eigenaardigen afloop van de werkzaamheden der commissie schijnt het mij echter niet bepaald noodig op deze dubia de aandacht te vestigen. De hoofdpunten geven mij voldoende aanleiding tot enkele critische beschouwingen.

De commissie kwam aan het einde harer taak nog tot de slotsom dat verplichte verzekering tegen invaliditeit en ouderdom raadzaam is. Ik bestrijd deze conclusie, maar de grond daarvoor is voorzeker niet, dat ik bezwaar zou hebben tegen het beginsel, dat de arbeider niet behoort te consumeeren het volle loon. Integendeel ben ik vast overtuigd, dat het een economische noodzakelijkheid is dat, hetzij dan door of voor den arbeider als individu, hetzij ten behoeve eener grootere of kleinere klasse van arbeiders collectief, van het loon van den werkmán, vooral op jeugdigen leeftijd, een bedrag wordt ter zijde gelegd tot het vormen eener reservekas, waaruit kan worden geput in de gevallen dat de arbeider door ziekte, invaliditeit, werkloosheid, ouderdom of overlijden niet in staat is te zorgen voor het onderhoud van zich of zijn gezin. Ik noem opzettelijk de ongelukken niet, omdat de verzekering tegen de geldelijke nadeelen daarvan eene last is, die uit den aard der zaak moet drukken op het bedrijf, dat het ongeluk veroorzaakte, en diensgevolge op den ondernemer als vertegenwoordiger van het bedrijf.

Het komt mij voor, dat de maatschappij recht heeft om ook in de gevallen dat de ramp, die den werkmán of zijn gezin treft, niet direct uit het bedrijf voortvloeit, toch zooveel mogelijk gewaarborgd te zijn, dat de arbeider met zijn gezin die door een bepaalde industrie was tot zich gelokt, niet terstond een lastpost wordt voor de maatschappij, wanneer hij in één der bovengenoemde gevallen niet door arbeid in zijn onderhoud kan voorzien. Industrie immers kweekt bevolking. De reusachtige uitbreiding van de nijverheid in onze eeuw heeft aanleiding gegeven tot eene buitengewoon omvangrijke vermeerdering van bevolking in de klassen van hen, die uitsluitend van loondienst leven. Dit leven is in economischen zin in hooge mate precair, niet alleen door rampen die den werkmán als individu treffen, zooals ziekten, ongelukken, invaliditeit, ouderdom, maar ook door de groote wisselingen in het economisch verkeer, waarvan onze tijd in veel sterkere mate dan vroeger de gevolgen ondervindt. Talrijke uitvindingen en ontdekkingen doen in een hoek van de wereld welvaart en bedrijvigheid ontstaan, maar elders zorgen en werkloosheid. Het bloed stroomt dikwijls met groote snelheid van het eene

deel van het maatschappelijke lichaam naar het andere en veroorzaakt hier en daar congesties, terwijl elders verslapping intreedt. Voegt daarbij de gevolgen van protectionistische maatregelen, die niet zelden een bloeiend bedrijf met ondergang bedreigen, en wij behoeven ons niet te verwonderen hoe onvast de bodem is waarop tegenwoordig het bestaan is gebouwd van den man, wiens arbeidskracht de eenige bron voor zijn levensonderhoud is. Voor de maatschappij is het daarom een eisch van billijkheid en zelfbehoud, dat er althans eenige waarborgen gesteld worden, opdat er van het verdiende loon iets ter zijde gelegd wordt, ter voorziening in de behoeften van hen die uit hun precairen toestand in een werkelijken toestand van armoede vervallen.

Moet de Staat in dit opzicht nu dwingend optreden? Ik zou deze vraag, met het oog op den strijd die het sparen aan onze arbeidersbevolking noodwendig kost, bevestigend beantwoorden, voor het geval voor dezen dwang een bevredigenden vorm te vinden is. Of die te vinden is? Ik moet eerlijk bekennen zeer te aarzelen op dit punt een eigen gevoelen uit te spreken. Maar vast ben ik overtuigd, dat het gedwongen verzekeringsstelsel een zoodanige bruikbare vorm niet is, en dat daaraan en daaraan alleen de mislukking van den arbeid den Staatscommissie moet worden toegeschreven.

In den boezem der commissie gingen — zonder dat men zich van de gevolgen altijd rekenschap gaf — telkens stemmen op om van het assurantie-beginsel af te wijken. Van hun standpunt te recht, kwamen dan terstond de mannen van de verzekering om aan te toonen dat men derailleerde naar den spaardwang en afweek van het assurantie- het kanscontract. Tot de laatste oogenblikken van het leven der commissie heeft deze strijd voortgeduurd. De natuur was sterker dan de leer; de assurantie is hier niet op hare plaats.

Ik wil allermintst beweren, dat het assurantiestelsel afkeuring verdient, omdat niet een ieder die premiën gestort heeft, er ook in den vorm van pensioen vruchten van geniet. De opmerking in de commissie gemaakt, dat door de pensioenverzekering de ongelukkigen die kort leven, betalen voor de gelukkigen die lang leven, acht ik zelfs principieel onjuist. De philosophische vraag of het al of niet een geluk is oud te worden, kan geheel

buiten beschouwing blijven. De quaestie die het hier geldt, is het gevaar voor broodeloosheid tengevolge van ouderdom. En dan komt de zaak eenvoudig hierop neer. Waar men zich voor den ouden dag wenschte te verzekeren, is een vroege dood, een dood vóór het oogenblik dat men wegens te hoogen leeftijd door arbeid niet meer in zijn onderhoud kan voorzien, de goede kans. Het bereiken van dien hoogen leeftijd is juist de kwade kans, waartegen men zich verzekert. Die van de verzekeringspremïën geen voordeel geniet, omdat hij door een vroegen dood de kwade kans is misgelopen, behoeft zich om die reden niet te beklagen, evenmin als de huiseigenaar, die zijn gebouwen jarenlang tegen brandschade heeft verzekerd zonder ooit vergoeding wegens geleden schade te hebben ontvangen. Ook zonder het laatste heeft hij voordeel genoten door het besef van gerustheid, dat hij gedekt is tegen de geldelijke gevolgen eener financieele ramp.

Maar wanneer men zich eenmaal assureert, dient de assurantie ook volledig te zijn. De fout der enkele ouderdomsverzekering zit hierin, dat men miskent den aard van het gevaar waartegen men zich assureert. Welke is de risico voor den arbeider? Dat hij in een toestand komt, dat hij niet meer door arbeid in zijn onderhoud kan voorzien. Het heeft geen zin zich uitsluitend te assureeren tegen één enkele van de oorzaken, waardoor deze toestand kan geboren worden. Het zou gelijk staan alsof men zich alleen verzekert tegen brandschade bijv. door het inslaan van den bliksem veroorzaakt. Neen veel erger. Wegens de groote opofferingen, welke de arbeider zich voor de ouderdomsverzekering moet getroosten, leidt deze verzekering niet tot gerustheid maar juist tot het tegendeel. De verzekering immers voor dit ééne geval, die de spaarcapaciteit van den werkmán wellicht uitput of althans voor een groot deel absorbeert, beteekent roekeloosheid tegenover de andere nadeelige omstandigheden waarin hij kan komen te verkeerén. Dat een werkmán die zich voor ouderdomspensioen assureert, nooit in het genot komt van pensioen; dat zijne premïën slechts hebben gediend om aan anderen pensioen te helpen verschaffen, zou alleen dan geen bezwaar zijn, indien de werkmán die door zijn vroegen dood geen ouderdomspensioen geniet, ook volstrekt overigens geen risico's liep voor zich of zijn gezin. De gedachte van de ouderdomspensioen-

verzekering zou zuiver zijn, wanneer alleen de dood vóór den pensioengerechtigden leeftijd en zonder achterlating van een hulpbehoevend gezin, oorzaak was dat men zijn premiën te vergeefs gestort heeft; doch dit is geenzins het geval.

Die op 50-jarigen leeftijd sterft en geen hulpbehoevende vrouw en kinderen achterlaat, heeft niets meer noodig. De persoon in quaestie is niet te beklagen wanneer zijn collega's werklieden nu zullen genieten van de premiën door hem voor de pensioenverzekering gestort. Maar wij komen in een averechtschen toestand, wanneer de man wel vrouw en kinderen nalaat. Dan immers is zijn dood geen reden dat hij zijn spaarpenningen niet meer behoeft, maar juist dat deze in zeer hooge mate voor zijn gezin noodig worden. Het zelfde geldt in geval van langdurige ziekte, invaliditeit en chronische werkloosheid. In al deze gevallen worden door de enkele ouderdomsverzekering den werkman zijn spaarpenningen, waarschijnlijk ten bate van anderen, ontnomen, juist bij voorvallen in zijn leven of bij zijn dood, wanneer hij er de meeste behoefte aan heeft in het belang van zich zelven of zijn gezin.

Dit verklaart veel in de geschiedenis van de beweging ten gunste der werkliedenpensioenen. Het verklaart vooreerst waarom de werklieden zoo weinig gebruik maken van de gelegenheid zich bij particuliere instellingen vrijwillig te verzekeren, zelfs wanneer een dergelijke verzekering op voor hen zeer gunstige voorwaarden kan geschieden. Als sprekend voorbeeld van de weinige sympathie der werklieden in deze richting werd in de Staatscommissie gewezen op de geschiedenis van de „Vereeniging tot oprichting en instandhouding van het suppletiefonds voor de pensioenen van oude werklieden en bedienden te 's-Gravenhage.“ De werklieden en bedienden (mannen en vrouwen) die te 's-Gravenhage zijn geboren of daar ten minste tien jaren onafgebroken wonen en zich te 's-Gravenhage verzekeren bij het Nederlandsch Werkliedenfonds voor een wekelijksch pensioen van ten minste f 3.—, ontvangen op 60-jarigen leeftijd eene suppletie op het wekelijksch pensioen van niet minder dan f 2,— zonder daarvoor eenige contributie te storten. Het stamkapitaal van het suppletiefonds bedraagt f 40000 verdeeld in 4 seriën van f 10000. Voor iedere serie mag het aantal rechthebbenden op suppletie niet meer bedragen dan 50. Welnu, niettegen-

staande de belangrijke subsidie welke de gepensioneerden genieten, is de deelneming zóó gering, dat de eerste serie van het kapitaal nog steeds voldoende is. Voorzeker eene mooie illustratie tot de bewering dat de werklieden zoo zeer op de verplichte verzekering gesteld zijn. Veeleer zou deze ondervinding doen twijfelen of de werklieden zelfs met een aanzienlijke bijdrage van den Staat, wel op de verplichte verzekering prijs stellen.

De feiten waarop ik wees, verklaren verder het langdurig en hopeloos getob in onze commissie, het voortdurend hinken op twee gedachten, het loopen in een cirkel, vooral het heen en weer kaatsen met de invaliditeits-verzekering. Zij verklaren ook waarom in Duitschland juist bij de werklieden de drang naar herziening van de wet op het invaliditeits- en ouderdomspensioen zoo groot is, waarom men daar vraagt om een *Gesamtversicherungsgesetz*. Wil men niet in de grofste onbillijkheden vervallen, dan kan men het verzekeringstelsel overeenkomstig de wezenlijke behoeften der werklieden niet organiseren zonder het vraagstuk in zijn geheelen omvang onder de oogen te zien. Elke verzekering zuigt meer krachten op, en naarmate het eene belang bevorderd wordt, lijdt het andere steeds in grootere mate schade, totdat ook in deze richting voorziening komt. Met partieele regelingen zal men steeds — en met reden — verzet en ontevredenheid wekken in plaats dat men tot pacificatie in den socialen strijd komt.

Er is eenigszins triomphantelijk op gewezen, dat eene werkliedenverzekering tegen invaliditeit en den ouden dag in zich zelf bestaan kan. Maar moest daar wel ernstig aan getwijfeld worden bij de gelegenheid, die er voor dergelijke verzekering bij particuliere instellingen reeds geboden wordt? Gelegenheden die zich trouwens wel zouden uitbreiden indien de werklieden toonden er behoefte aan te hebben. De groote vraag is echter of het verantwoord zou zijn alleen voor dit doel den verzekeringsplicht op te leggen. Bevreed heeft het mij zeker, dat de commissie in den aanvang tot de conclusie kwam, dat de werkmán niet in staat is uit eigen inkomsten voor zijn pensioen te zorgen, later echter tot de wenschelijkheid der verplichte verzekering zonder Staatshulp besloot.

Zou dan eene *Gesamtversicherung* aanbeveling verdienen? De Staatscommissie heeft deze vraag niet overwogen; zij lag buiten den kring van haar mandaat. Het komt mij echter voor, dat wij in Nederland een dergelijk stelsel niet licht zullen aanvaarden. In den aanvang van dit opstel wees ik er reeds op hoe een algemeen stelsel van verzekering den werkman een last zou opleggen waarschijnlijk reeds veel zwaarder dan hij dragen kan. Het bestuur van het Nederlandsch-Werkliedenfonds verklaart in zijn vijfjarig verslag over de jaren 1890—1894 dat de premie voor eene pensioenverzekering van eenige beteekenis boven de krachten van den werkman gaat. Wat dan te zeggen van verplichte premiebetalingen voor een algemeen stelsel van verzekering? Die overschrijden dan zeer zeker de krachten van den werkman. In elk geval zou bij een dergelijk stelsel, van vrije kapitaalvorming zoo goed als geen sprake meer zijn. Wel heeft de ondervinding in Duitschland nog niet geleerd, dat de premiebetaling schadelijk heeft gewerkt op andere vormen van sparen, maar ook dáár bestaat geen *Gesamtversicherung*, terwijl het bedrag der premien in verband met de zeer kleine pensioenen op uiterst laten leeftijd en mede in verband met de Rijksbijdrage, heel klein is. In Engeland heeft het gevaar dat de vrije besparingen die den werkman in alle levensomstandigheden van dienst zijn, te zeer zouden lijden onder de verplichte verzekering de meeste bevoegde beoordeelaars afkeerig gemaakt van dwang.

Misschien wordt hier de tegenwerping gemaakt, dat de Staatscommissie had beslist dat de ondernemer de helft van de premie ten zijnen laste zou houden en voor de betaling van de geheele premie aansprakelijk zou zijn, zoodat de werkman van de verplichte verzekering het geheele voordeel zou genieten en slechts een deel van de lasten dragen. Als administratieve maatregel was het zeker goed gezien van de commissie, dat zij den werkgever voor de storting der premien aansprakelijk stelde. Het kon ook eenig nut hebben, ter vermijding van practische moeilijkheden, in de wet uitdrukkelijk te bepalen, dat een deel van de premie aan den werkman zelf in rekening mag worden gebracht.

Het zou evenwel van al te groote naïeveteit getuigen, wanneer de wetgever zich in het hoofd zette, dat hij kon beslissen

op wie inderdaad de premie zal drukken. Theoretisch staat het vrij wel vast, dat de geheele premie betaald wordt uit het loon. Er kunnen echter omstandigheden zijn, die den ondernemer nopen een deel van de premie of zelfs het geheel voor eigen rekening te doen blijven. Dat wordt dan eene loonsverhooging in eigenaardigen vorm. Of die gegeven zal worden ja dan neen, deze vraag is echter geheel onafhankelijk van een of ander wettelijk voorschrift, doch wordt door de gewone economische wetten en door de tijdelijke of locale overmacht hetzij van den arbeider dan wel van den ondernemer over zijn wederpartij beheerscht.

In zóóverre zal, hoewel onafhankelijk van eenigen regel omtrent de verdeeling der lasten, de verplichte verzekering een druk zijn op het bedrijf, dat het gedeelte van het loon door den arbeider genoten in voor hem betaalde premiën voor pensioenverzekering, door dezen steeds minder wordt geapprecieerd dan hetgeen in klinkende munt wordt ontvangen. Bij eene gelijkheid van tevreden gezichten moet de ondernemer in geval van verplichte premiebetaling meer uitgeven dan anders. Het zij hier slechts in het voorbijgaan opgemerkt dat de Staatscommissie weinig, m. i. te weinig aandacht geschonken heeft aan de gevaren, die den werkmán dreigen, wanneer niet alleen hij zelf maar ook het bedrijf door de premiebetaling te zwaar wordt gedrukt.

Doch hoe men over de economische wetten die de verdeeling van den premielast beheerschen, moge oordeelen, practisch zal de ondernemer slechts dan door de verzekering gedrukt worden, indien de premiebetaling redelijkerwijze niet van het loon afgenomen kan worden zonder dat de werkmán zich in de vervulling zijner gewone levensbehoeften te zeer zou moeten bekrimpen. Maar in dat geval is er natuurlijk volstrekt geen sprake van vrije besparingen. Waar van die besparingen overigens wel sprake zou kunnen zijn, daar ligt het in den aard der zaak dat de geheele premiebetaling ten nadeele dezer penningen komt. Er bestaat in dat geval immers niet de minste reden waarom de verplichte verzekering aanleiding zou geven tot eene loonsverhooging die, geheel afgescheiden van dezen maatregel, niet ware toegestaan.

Niettegenstaande de bijdrage van den werkgever gevorderd,

zal de arbeider derhalve met de verplichte verzekering weinig meer zijn ingenomen dan met de vrijwillige, en worden de vrije besparingen die van veel meer nut zijn, belemmerd. Dit neemt natuurlijk niet weg dat eveneens de ondernemer steeds moeilijkheden ondervindt, al ware het alleen door den administratieven omslag, waaraan hij onderworpen wordt. Men stuit dus van beide zijden op groote moeilijkheden en te wachten tegenstand.

De weg die in dergelijke gevallen moet worden ingeslagen, is tegenwoordig duidelijk. Men vraagt eenvoudig Staatshulp. Zij wordt gevraagd in de eerste plaats door de werklieden, maar vele ondernemers zijn er in deze materie ook volstrekt niet afkeerig van.

Het is voorzeker een verschijnsel dat in hooge mate de aandacht trekt, dat de voorstanders der verplichte verzekering haar eerst voorstellen als den grootsten zegen die over den werkman kan worden gebracht, doch zoodra tot dit beginsel is besloten van taktiek veranderen, en het doen voorkomen als een zware last, die de Staat het recht niet heeft op te leggen zonder in het dragen er van de behulpzame hand te bieden. In deze tweede periode heet het, dat de Staat vrij wel iets in de war gestuurd heeft, en dus ook geacht moet worden redelijkerwijze verplicht te zijn het zaakje weder in orde te brengen. Zoo is in de Staatscommissie de stelling verkondigd, dat „zoodra de Staat zich bemoeit met deze verzekering en die verplichtend stelt, op hem ook de plicht rust om van zijn hoog standpunt te zorgen voor eene uitkeering welke voldoende is voor een menschiwaardig bestaan“.

Het zou ongetwijfeld de gerechte straf op de zonde genoemd kunnen worden. De Staat die de burgers dwingt hunne spaarpenningen te besteden voor een bepaald doel, aansprakelijk dat dit doel ook werkelijk bereikt wordt, en natuurlijk tevens aansprakelijk voor de schade die andere belangen door dezen dwang lijden! Het ware inderdaad zeer logisch tot den Staat te zeggen: Gij die mij dwingt mijne spaarpenningen niet te gebruiken ingeval van ziekte, of voor mijn gezin in geval van overlijden, zorgt gij nu ook dat in deze moeilijkheden worde voorzien“. Doch tevens blijkt het op welken weg wij ons be-

wegen, indien de Staat een deel zijner burgers door dwang goed wil doen: geen dank voor de weldaad, doch eene vordering tot schadeloosstelling!

Waar gaan wij heen? Wij hebben ons belastingstelsel meer en meer herzien in de richting om den kleinen man te ontheffen van zijn aandeel in de algemeene lasten. De druk daarop op andere klassen van de maatschappij gelegd, is zwaar, heeft hier en daar ongetwijfeld de uiterste grens bereikt. Waaraan ontleent de Staat nu het moreele recht om een deel zijner burgers wier ouden dag in zeer vele gevallen nog volstrekt niet verzekerd is, te belasten, ten einde daarmede een ander deel te pensionneeren? Wanneer de Staat eenmaal het beginsel aanneemt, dat sommige zijner burgers een recht op een menschwaardig bestaan hebben op den ouden dag, dan zou ik ook niet weten waarom dat recht niet eveneens zou gelden op den jongen dag of op den middelbaren dag. Komt men tot Staats-hulp op dit gebied, dan is het recht op arbeid en levensonderhoud voor goed erkend, dan hebben wij niet alleen socialisme, maar zijn wij ook al aardig op den weg naar het communisme. Immers zal de belastingdruk van den burger die iets bezit, in dit stelsel slechts zijn grens bereikt hebben, wanneer al zijn medeburgers „een menschwaardig bestaan” genieten. En dat doel zal, bij de eigenaardige rekbaarheid der eischen op dit gebied, wel niet bereikbaar zijn vóór dat alle bezitters zelf tot dit peil zijn afgedaald.

Er is gezegd dat de verplichte verzekering en de Staatsbijdrage voor dit doel den Staat zal ontheffen van groote uitgaven voor armenzorg. Die stelling is totaal onbewezen; dat zij waarheid bevat komt mij zelfs onwaarschijnlijk voor al ware het alleen door de opvoering der eischen voor allen en door allen, die van eene Staatspensionneering en Staatsbijdrage voor dit doel het gevolg zal zijn. Is men eenmaal over deze brug, welken weerstand zal dan nog aan eenigen eisch tegenover den fiscus kunnen worden gesteld? Doch al ware de stelling juist, al kon bewezen worden, dat elke gulden voor zoogenaamd pensioen uitgegeven, zou zijn een gulden gespaard voor andere armenzorg, welnu dan zou ik nog zeggen: Laten wij de dingen bij hun naam noemen. Wat bedeeling, onderstand, verzorging is, verkrijge geen schijn van recht door een onwaren naam, die doet onder-

stellen dat men staat op eigen bodem, verkregen door eigen kracht. Het is de valsheid onzer dagen dat men den onderstand niet schuwt, wel den naam, en dat maar al te zeer als iets onschuldigs als iets natuurlijks wordt voorgesteld, hetgeen alleen gerechtvaardigd wordt door werkelijken nood. Een stelsel van armenbedeeling georganiseerd en gereglementeerd, blijft armenbedeeling, al vindt men er de schoonste namen voor uit. Door het laatste doet men echter groote schade aan het moraliteitsbesef van het volk.

Het is in de Staatscommissie te recht beweerd, dat de geheele drang naar verplichte verzekering enkel en alleen is veroorzaakt met het doel om langs dezen weg eene bijdrage van den Staat machtig te worden. Vooral is dit te verklaren voor de bejaarde werklieden, voor wie de pensioentijd in aantocht of reeds aangebroken is, en die dus weinig last meer zouden hebben van de premiebetalingen. Juist zij hebben levendig deelgenomen aan de pensioenbeweging. Voor hen is de verplichte verzekering een mooi stelsel. Maar er zijn ook werkgevers die het stelsel der Staatsbijdrage lang niet verwerpelijk vinden. Waar de Staat helpt komt de patroon voor een deel uit de moeilijkheid, waaraan hij zich niet geheel kan onttrekken, dat de onderneming zelve zekere aansprakelijkheid draagt tegenover de oude werklieden.

Het is evenwel duidelijk hoe deze geheele agitatie lijnrecht ingaat tegen het eenige beginsel waaruit de Staat zijn recht kan ontleenen om de burgers die geen ander middel van bestaan hebben dan arbeid te dwingen niet hun geheele loon te verteren. De Staat mag waarborgen eischen, dat de werklieden die ten gevolge van de ontwikkeling der industrie zijn geboren of zich hier te lande hebben gevestigd, uit de loonen in die industrie verdiend, nog zooveel mogelijk in hun onderhoud kunnen voorzien, wanneer zij niet meer tot arbeid in staat zijn. De Staat kan — de wijze waarop daargelaten — waarborgen vorderen, dat deze industrie geen lasten werpt op de gemeenschap in den vorm van armlastige, versleten werklieden. Maar wanneer men verplichte verzekering met Staatsbijdrage invoert, dan legitimeert men, dan verheft men juist tot een stelsel, hetgeen men keeren wil. Er wordt dan principieel ten laste der gemeenschap gebracht, hetgeen niet ten haren laste mag komen.

Men maakt het op die wijze den ondernemer wel gemakkelijk. Het is dan ook geen wonder dat er in deze klasse van menschen tegenwoordig vele „radicalen” gevonden worden. Het ligt immers in de lijn dezer richting de lasten die op bepaalde groepen van personen zouden moeten drukken, te doen rusten op de geheele gemeenschap, eene richting die o. a. ook in het belastingstelsel is waar te nemen. Wanneer wij toch den socialistischen kant uitmoeten, dan wil een ieder er op zijn tijd ook wel eens van profiteeren.

De beweging ten gunste van verplichte ouderdomsverzekering was dus ook hier te lande eene beweging ten gunste van eene Staatsbijdrage. Zooals dat meer gaat met een drang tot navolging van buitenlandsche regelingen, was weder bij dit onderwerp vergeten, dat de toestanden in de enkele landen waarop men zich als voorbeeld kon beroepen, geheel anders zijn als bij ons. In der daad is de strekking van de Duitsche verzekeringswet die van verzorging, van bijstand, veel meer dan eene dwang-opvoeding naar een zelfstandig bestaan. De bedoeling van onze naburen was eene georganiseerde en meer afdoende armenzorg van oude en gebrekkige lieden uit den arbeidersstand. Doch wat had men in Duitschland niet tegenover den werkman op zijn geweten? Terwijl wij hier te lande ons best gedaan hebben om de lasten op de lagere volksklassen meer en meer te verminderen, heeft men in Duitschland de meest harde belasting die men zich voor deze klasse denken kan, eene belasting op het brood in den vorm van hooge graanrechten ingevoerd. Het slechte geweten op dit punt maakte eene voorziening ten gunste dezer maatschappelijke klasse als tegenwicht noodig.

Men rekene eens na wat de Duitsche werkman in de plaats van zijn dure brood terugontvangt, en overwege vervolgens of de Nederlandsche werkman zijn onafhankelijke positie zal willen ruilen tegen de schamele ondersteuning die zijn Duitsche collega door de zoo geprezen ouderdomsverzekering uit de Staatskas geniet. Van af zijn 70ste jaar krijgt de laatste 50 Mark d. w. z. ongeveer f29.— eene som vrij wel gelijkstaande met hetgeen de broodbelasting jaarlijks aan een gezin van gemiddelde sterkte zal kosten. Die aalmoes ontvangt het deel der bevolking dat den 70-jarigen leeftijd bereikt, dan gedurende de enkele jaren die het nog te leven heeft terug, in ruil voor de belasting die de geheele bevol-

king haar leven lang heeft betaald. Die gelukkige Duitschers!

Ook in Zweden ging het heffen van beschermende rechten op levensmiddelen aan de beweging ten gunste der arbeiderspensioenen vooraf. In het najaar van 1887 werden de voorstellen van het nieuwe protectionistische ministerie aangenomen, doch in de discussie werd er op gewezen dat de onrechtvaardige belasting op de landbouwproducten hoofdzakelijk de min gegoeden in de maatschappij en voornamelijk de arbeidende klasse bijzonder hard zoude treffen. De juistheid van dit argument werd door de Regeering erkend, en het gevolg was een koninklijke verklaring, dat een gedeelte der door de inkomende rechten in zoo hooge mate vermeerderde staatsinkomsten, gebruikt zouden worden om de positie der arbeidende klasse te steunen. Het was dus ook hier inderdaad de bedoeling de lagere volksklassen te steunen, te verzorgen, doch het verlangen daartoe ontstond al weder uit het slechte geweten, hetwelk den staatslieden verweet, dat men de arbeidende klasse op onrechtvaardige wijze vooraf iets ontnomen had. Een deel daarvan — men lette er op, niet het geheel, zelfs niet het geheele bedrag, voor zoover het in de schatkist kwam; want met een ander deel gingen natuurlijk reeds de grondeigenaren strijken — een deel van hetgeen in de schatkist was gekomen, zou ten gunste van de slachtoffers worden aangewend. Zou de Nederlandsche arbeider er ook op gesteld zijn op die wijze te worden begunstigd? Een gulden geven ten einde wellicht een halve gulden, neen veel minder terug te ontvangen! Trouwens in Zweden is de geheele regeling van het ouderdomspensioen mislukt; het is daar nog bij een plan gebleven.

De Nederlandsche werklieden, vooral de vrijzinnigen onder hen, mogen zich wel ernstig bedenken of zij de beweging ten gunste eener Staatsbijdrage voor eene pensioenverzekering zullen voortzetten. Zij dienen te overwegen dat waar in Zweden eene beweging ten gunste van Staatshulp het gevolg was van protectionistische rechten op landbouwproducten, de invoering eener Staatsbijdrage ten behoeve van arbeiderspensioenen hier te lande de meest zekere voorbode zou zijn, of liever de reisgezel, van de voor de arbeidende klasse zoo drukkende belasting op de levensmiddelen. Men make zich toch geen illusie, dat de millioenen als Staatshulp gevraagd, te vinden zouden zijn door

andere middelen van inkomst. De Nederlandsche geldmiddelen hier en in Indië zijn niet in gunstigen toestand. Er is groote inspanning noodig de beide einden van het budget te doen sluiten. De belastingen zijn zóó hoog opgevoerd, dat de tegenwoordige Minister van Financiën, die toch op het gebied der directe belastingen getoond heeft voor geen klein geruchtje vervaard te zijn, van oordeel is, dat van verhooging dier belastingen geen sprake kan zijn. Daarbij nemen de eischen die aan de schatkist gesteld worden voortdurend op verontrustende wijze toe voor onderwijs, verkeersmiddelen, steun op elk gebied van handel, landbouw, medische politie, kunsten en wetenschappen; de invoering van den leerplicht, de maatregelen ten gunste van verwaarloosde kinderen — dat alles en zooveel meer kost geld en veel geld. Hoe is het mogelijk te gelooven dat de millioenen tot steun der pensioenverzekering te vinden zouden zijn zonder een zware belasting juist op de klasse der bevolking die men wil bevoordeelen?

Eene vrijzinnige regeering zal dan ook buiten staat zijn het dwangstelsel in te voeren. Die de agitatie voortzet, wete dus dat hij agiteert ten gunste eener geheel andere richting op economisch- en sociaal gebied. Het zal blijken dat dit gevolg van het doel der agitatie niet te scheiden is.

Zooals ook in den loop van dit opstel werd uiteengezet, wil de Staatscommissie voor de ouderdoms- en invaliditeitsverzekering in den definitieven toestand geen Staatshulp verleen. Zij wil dien steun echter wel toekennen in den overgangstoestand d. w. z. ten behoeve van het tegenwoordig arbeidersgeslacht, hetwelk dan tegen de premie der 16-jarigen tot het genot van pensioen zal worden toegelaten.

Wordt het stelsel eener bijdrage uit de schatkist daardoor aanlokkelijker? Ik geloof in geen deele; zelfs dat veeleer het tegendeel het geval is. Met veel geld wordt een uiterst pover resultaat verkregen. Wanneer de Staat steun geeft aan allen, dan is dit althans nog in compensatie voor den verzekeringslast — want een last is het — dien zij oplegt. Wordt daarentegen een steun verleend juist aan hen die door hun reeds gevorderden leeftijd in geringere mate dan de jongeren den last zullen ondervinden — sommigen zelfs in zeer geringe

mate — dan wordt de vraag naar den rechtsgrond voor een dergelijke bevoordeeling nog veel moeilijker te beantwoorden. De commissie die zelfs hen die reeds den 65-jarigen leeftijd hebben bereikt, nog in de zoogenaamde verzekering wil opnemen, komt hier nagenoeg tot een zuiver stelsel van georganiseerde bedeeeling. En dat zou dan te apprecieeren zijn als een voordeel, waardoor armenzorg minder noodig werd! Ter verkrijging van een dadelijk voordeel, de verzorging van de ouden van dagen van heden, zou aan den Staat, d. w. z. aan de geheele belastingbetalende burgerij, gedurende 50 jaren een jaarlijksche last van 8 à 9 millioen Gld. worden opgelegd.

Nu bedenke men eens wat dat zeggen wil voor de werklieden, die eerst na de invoering der wet den 16-jarigen leeftijd zullen bereiken. Zij worden vooreerst onderworpen aan de verplichte verzekering. Dat beteekent in vele gevallen reeds: aan een vrij zwaren druk en zonder Staatshulp. Doch daarbij komt dan dat zij zullen hebben te deelen in de lasten van 8 à 9 millioen Gld. die ter wille hunner oudere collega's gedurende 50 jaren op de schatkist zijn gelegd. Zij zullen derhalve voor zich en hun gezin moeten dragen de nadeelige gevolgen van de noodzakelijk geworden indirecte belastingen gedurende eene lange reeks van jaren, zonder eenig daartegenover staand voordeel, en bovendien de lasten voor hun eigen pensioen-verzekering — en dat alles alleen met de kans daarvoor op 65-jarigen leeftijd ouderdomspensioen of op vroegeren leeftijd invaliditeitspensioen te genieten, een en ander tot een zeer matig; voor het onderhoud van zich en hun gezin onvoldoend bedrag. Natuurlijk zullen ook deze mensen, en niet zonder grond op hunne beurt schadeloosstelling vragen. Men behoeft inderdaad niet ver meer te zoeken naar de redenen, die de commissie deden terugdeinzen een dergelijk voorstel aan te bevelen en uit te werken.

Het is misschien mogelijk een stelsel van overgangsmaatregelen uit te denken, waardoor er wat minder diep in gehakt wordt. Zooals ik heb uiteengezet, werden voorstellen in deze richting gedaan, maar hebben tot geen resultaat geleid. De voorstanders eener tijdelijke Staatshulp hadden zich, dunkt mij, die hulp ook op minder ruime schaal gedacht: een bescheiden bijdrage in de premie van hen, die door hun reeds gevor-

derden leeftijd door die premie te zwaar zouden worden gedrukt; maar geen breed opgezet stelsel van verzorging voor allen die bij de invoering der wet den 17-jarigen leeftijd hebben bereikt. Dit laatste zou te zeer gelijken op eene poging om, niet achtende de bezwaren voor de toekomst, een vraagstuk voor het heden van den hals te schuiven, tot stichting van tevredenheid bij een deel van de arbeidersbevolking van thans.

Men denke echter niet door een grootere of kleinere Staatsbijdrage voor de pensioenverzekering zich van de sociale quaestie op eenigerlei wijze te kunnen bevrijden. Het is bij de invoering der Duitsche wet reeds door den bekenden sociaal-democraat Bebel gezegd: „Je mehr Sie bewilligen, desto grösser wird das Verlangen nach Mehr werden.“ Dat in eene regeling van de verplichte verzekering tegen invaliditeit en ouderdom noodwendig de kiem moet liggen tot verdere eischen op dit gebied, tengevolge van de schade aan andere arbeidersbelangen door dezen dwang veroorzaakt, heb ik duikt mij in dit opstel ook duidelijk genoeg aangetoond.

Het wordt trouwens door de voorstanders van een stelsel, gebouwd op de door de commissie aangenomen grondslagen niet verbloemd, dat eene Staatsbijdrage van 8 à 9 millioen Gld. niet het einde is van de aanvallen op de schatkist, maar het begin van vele andere in denzelfden geest. „Staat gij nu reeds te aarzelen?“ is er gezegd. „Wij zouden toch tot zoovele hervormingen overgaan: zijt gij nu reeds bevreesd en schrikt gij al terug, thans nu wij slechts staan aan het begin?“ „Al waren ook de Staatsfinancien in de laatste jaren niet bloeiend,“ zoo lezen wij o. a. op blz. 86 van het rapport der commissie „toch mag dit niet afhouden van eene noodige ingrijpende hervorming op sociaal gebied. Schrikt men toch bij den eersten stap tot hervorming reeds terug op grond van de kosten, dan werd weinig hoop gekoesterd ten aanzien van de volgende hervormingsmaatregelen op dit gebied, welke zeer zeker ook geld zullen eischen.“

Dit standpunt teekent den geheelen toestand. Het teekent ook de financieele logica van sommige sociale „hervormers“: Geeft maar gerust veel geld uit voor dezen maatregel, het hindert immers niet, want gij zult nog wel anders opkij-

ken; er is nog veel meer geld uit te geven; wat kan het ons schelen of de toestand der financiën gunstig is of niet!

Die zich verbeeldt dat de Staat door eene som van f 196.000 000 zelfs van het vraagstuk der pensionneering af zou zijn, loopt zeker een groote kans bedrogen uit te komen. De jeugdige arbeiders die na de invoering der wet niet alleen hun eigen pensioen moeten betalen maar ook bijdragen voor dat hunner oudere collega's, in den vorm van nieuwe belastingen, zullen hunnerzijds op steun en hulp aandringen allereerst in de gevallen waarin door de invaliditeits- en ouderdomsverzekering niet wordt voorzien. Zij zullen niet zonder grond hulp vragen in geval van ziekte, werkloosheid, overlijden — van denzelfden Staat; die het vrij wel onmogelijk maakt zich tegen deze rampen althans eenigermate zelf te wapenen.

Ook het onvoldoende bedrag der pensioenen zal een voortdurende aandrang tot uitbreiding der Staatshulp in de toekomst ten gevolge hebben en, naar men met zekerheid kan verwachten, een welkom agitatie-middel bij de verkiezingen opleveren. Welk een heerlijke gelegenheid voor de verschillende politieke partijen om tegen elkander op te bieden! Een dwaas die zich illusies maakt, dat opofferingen als bij dit onderwerp van den Staat gevraagd, zullen leiden tot verminderde uitgaven voor andere vormen van bedeeeling, of besparing voor het Rijksbudget van welken aard ook. De honger wordt niet gestild maar geprikkeld. Die de ontwikkeling van het staatsleven bij ons en elders volgt, weet dat uitgaven als hier bedoeld, met niet te vermijden consequentie de kiem vormen voor andere en meerdere in denzelfden geest.

Deze beschouwingen enkel op redeneering gegrond, worden volledig bevestigd door de uitkomsten eener omvangrijke ambtelijke enquête in Duitschland gehouden omtrent den invloed der verzekeringswetgeving op de armenzorg. Uit dit onderzoek ¹⁾ is gebleken dat het aantal ondersteunden en de sommen voor armenzorg uitgegeven, niet zijn gedaald maar gestegen. Natuurlijk is de invloed der uitkeeringen krachtens de verzekeringswetten — althans voor het meerendeel der armbesturen — zeer zeker merkbaar. Een groot gedeelte van hen die ouder-

¹⁾ Zie Statistik des Deutschen Reichs 1897, 2^e deel blz. 1 v.v.

domspensioen genieten, behooren tot de klasse van personen, die anders aan de armenbedeeling ten laste zouden komen. Wel zijn de armenkassen nog niet geheel van deze lieden af, omdat de pensioenen zoo gering zijn, maar in elk geval, hetgeen aan pensioen genoten wordt, behoeft niet uit de bedeeling te komen. Dat spreekt van zelf. Doch zulks verhoedt niet, dat in het algemeen de last der armenbedeeling — en hier en daar zelfs zeer aanzienlijk — is gestegen.

In Berlijn is het aantal bedeelden van 1884 tot 1893 gestegen van 198.588 tot 597.860, van bijna 16 pCt. tot ruim 35 pCt. der bevolking. De sommen voor armenzorg uitgegeven, werden verhoogd van bijna 7 millioen M. tot 11,3 millioen M. In Hamburg bleef het aantal bedeelden vrij wel stationair, ging zelfs in verhouding tot de bevolking een weinig terug. De uitgaven voor de bedeeling stegen echter van 2,8 millioen M. tot ruim 5 millioen M. In geheel Beieren, waaroemtrent zeer goede gegevens bestaan, steeg het aantal bedeelden in niet sterkere mate dan de bevolking; het percentsgewijze aantal bedeelden is vrij wel stationair. De uitgaven stegen echter van 6,2 millioen M. tot bijna 7,7 millioen M., of wel op 100 inwoners van 116 M. tot 135 M. Niettegenstaande de verzekering, is dus de armenlast niet alleen absoluut, maar ook per hoofd van de bevolking vrij sterk toegenomen.

In het rapport worden op grond der ontvangen mededeelingen, als vermoedelijke oorzaken voor deze verschijnselen genoemd, dat door het stelsel van verzekering met Rijksbijdrage de schaamte voor „dem almosenartigen Character” dezer armenbedeeling bij de behoeftigen verdwijnt. De niet-verzekerden en niet-gepensionneerden maken meer dan voorheen, hunnerzijds aanspraak op ondersteuning uit de publieke kassen, zoo zelfs dat zij sontijds de bijzondere liefdadigheid van de hand wijzen. Ook steunen de behoeftigen hunne aanvragen om meerderen onderstand met verwijzingen naar de uitkeeringen die de verzekerden uit de bedoelde fondsen genieten.

Als één der oorzaken van de toeneming der armenbedeeling wordt in het rapport nog genoemd de aanzienlijke vermeerdering der bevolking in de groote steden. Zou aan de zorgeloosheid op dit gebied wel geheel onschuldig zijn het bij de lagere klassen steeds meer gewekte vertrouwen, dat de Staatsgemeen-

schap, in welken vorm dan ook, ten slotte toch aansprakelijk is voor een hetzij dan meer of minder menschwaardig bestaan der burgers? Het komt mij voor, dat de ondervinding in Duitschland opgedaan, voor ons een ernstige waarschuwing bevat om het beginsel van eigen verantwoordelijkheid niet steeds verder te verzwakken.

Alles samengenomen kom ik tot deze slotsom:

1°. De Staat is, in het belang van den werkman zelf en ter beveiliging van de Maatschappij tegen lasten, die in het algemeen niet op de Gemeenschap mogen drukken, gerechtigd en, voor het geval hiertoe een bruikbare vorm te vinden mocht zijn, ook verplicht te verhoeden dat de werkman die geen andere bronnen van inkomst heeft dan zijn arbeidskracht, zijn volle loon verteert.

2°. De verplichte verzekering tegen ouderdom alleen en zonder Staatshulp is een niet te dulden dwang, omdat zij den werkman berooft van het genot zijner spaarpenningen in levensomstandigheden en bij overlijden, wanneer hij of zijn gezin er de meeste behoefte aan hebben.

3°. Invoering der invaliditeits-verzekering te gelijk met de ouderdomsverzekering neemt slechts een deel der bezwaren sub 2° genoemd weg, waardoor echter de maatregel voor den verzekerde financieel drukkender wordt, en de overblijvende bezwaren in beteekenis winnen.

4°. Een algemeen stelsel van verzekering, waardoor in alle moeilijkheden wordt voorzien zonder Staatshulp, legt aan den werkman lasten op die hij niet dragen kan, en belemmert absoluut de vrije besparingen, hetgeen uit een maatschappelijk oogpunt een ontzettende ramp is te achten.

5°. Verplichte verzekering zonder Staatshulp wordt door de Nederlandsche werklieden niet begeerd. De agitatie ten gunste der verplichte verzekering was eene agitatie ter verkrijging eener Rijksbijdrage.

6°. Eene algemeene Staatsbijdrage in de kosten van invaliditeits- en ouderdomspensioen is een vorm van armenzorg, en steunt op geen enkelen rechtsgrond. Zij wordt ook door den arbeider te duur gekocht met de drukkende belastingen die er noodwendig mede samen zullen gaan.

7°. Een beroep op het buitenland steunt in geen enkel opzicht het denkbeeld der verplichte verzekering, hetzij zonder of met eene Staatsbijdrage.

8°. Eene aanzienlijke subsidie in den overgangtoestand, als door de Staatscommissie van 31 Juli 1895 in beginsel aangenomen, is nog minder verdedigbaar dan eene permanente bijdrage. Zij is o. a. eene grove onrechtvaardigheid tegenover de werklieden, die er niet van genieten en er wel de lasten van zullen dragen.

9°. Van de opofferingen die de Staat zich in deze richting getroost, is in geen enkel opzicht compensatie door vermindering van uitgaven voor andere vormen van bedeeeling te wachten. Stappen in de bedoelde richting zullen veeleer het uitgangspunt worden voor verdere aanvallen op de Rijksschatkist zonder dat het einde der agitatie is te voorzien.

10°. De verplichte verzekering tegen invaliditeit en ouderdom volgens de beginselen door de Staatscommissie aangenomen, geeft den arbeiders van het thans levende geslacht zulke geringe voordeelen, dat daardoor allermint zouden worden gerechtvaardigd de opofferingen, die door dit stelsel van de werklieden, de ondernemers en den Staat worden gevorderd.

11°. Alleen voor werklieden, die bij de invoering van het stelsel reeds een vergevorderden leeftijd bereikt hebben, zouden de weinige voordeelen, als verkregen met uiterst geringe opoffering hunnerzijds, aantrekkelijk blijven.

Ik keur het stelsel der commissie af wegens de hooge Staatsbijdrage zeer zeker, maar ik zou het afkeuren al kon het bestaan zonder eenige hulp uit de schatkist. Ik acht de verplichte verzekering geen zegen, maar een nadeel, en wel een groot nadeel voor den werkman

Dit alles toe te lichten was in vele opzichten geen aangenaam werk. De taak der critiek is meestal geen loonnende taak. Het is veel aangenamer de bringer te zijn eener blijde boodschap, waardoor aan velen die in min- of ongunstige levensomstandigheden verkeerden het uitzicht wordt geopend op betere tijden, dan eene illusie te ontnemen, die men zich te goeder trouw gemaakt heeft van een onbezorgden ouden dag,

zonder zich daarvoor veel moeite of opoffering te getroosten.

Misschien vraagt deze of gene lezer: „wat wilt gij zelf dan, gij die niet alleen het negatieve besluit der Staatscommissie goedkeurt, doch ook de grondslagen van haren arbeid die iets positiefs hebben, veroordeelt; het is niet voldoende het werk van anderen te ontrafelen; zeg gij wat moet er dan wel gebeuren met de ouden van dagen, die niet meer deugen voor den arbeid en van wier somber lot ook gij in vele gevallen overtuigd zijt?”

Ik zou kunnen antwoorden, dat ik het vraagstuk niet heb opgeworpen, en dat de afkeuring van een door anderen aanbevolen geneesmiddel, op grond dat het niet tot genezing zal leiden, doch veeleer andere kwalen zal veroorzaken of doen verergeren, niet noodwendig de verplichting met zich brengt een beter middel dat wel tot het doel voert aan de hand te kunnen doen.

Het vraagstuk is inderdaad uiterst moeilijk. Het groote bezwaar waarop men steeds stuit zijn in de eerste plaats de lage loonen, en daarin is door geen kunstmiddel verbetering te brengen. Staatssubsidie voor pensioenverzekering kan zelfs geen middel zijn om het totale bedrag dat de arbeider geniet, te vergrooten. Wanneer toch de spaarpenningen die uit het loon voort moeten komen, gedeeltelijk langs anderen weg worden gevonden, dan is het zeer mogelijk dat hetgeen de werkman met zijn arbeid verdient, verminderd wordt met het geheel of een deel van zijn aandeel in de Staatsbijdrage. Verbetering der loonen is op duurzame en gezonde wijze, en zonder werkloosheid te veroorzaken, alleen te verkrijgen langs twee wegen: beperking in de te groote vermeerdering der bevolking en vermindering van de reusachtige sommen die door het militarisme aan de productieve samenwerking van arbeid en kapitaal worden onttrokken. Tot bereiking van het eerste doel kan de Staat uiterst weinig doen. En wat het militarisme aangaat, deze vraag wordt althans niet beheerscht door Nederlandsche politiek. Andere middelen om te zorgen dat de arbeider in sterkere mate dan tot dusver geniet van den economischen en industrieelen vooruitgang ken ik niet.

Wij moeten dus ter bepaling van de Nederlandsche politiek met betrekking tot het vraagstuk dat ons bezig houdt, rekening houden

met den stand der loonen zooals die tegenwoordig ongeveer is. En veel is daarmede niet te doen. Die dezen toestand verbeteren wil, helpe de oorzaken wegnemen die hem deden ontstaan.

Een tweede bezwaar is dat de werkmán direct zoo weinig vruchten ziet van zijn besparingen. Ook dit euvel kan de Staat niet genezen, maar hij zorge in elk geval dat hij geen nieuwe beletselen tegen vrije besparingen in den weg legt. Misschien kan de Staat ook door spaardwang althans tijdelijk een deel van dit bezwaar neutraliseeren.

Alvorens na te gaan wat de Staat nu in deze richting misschien zou kunnen doen, wil ik nog twee opmerkingen van algemeenen aard maken. De eerste is dat wij, bij de bezwaren die de werkmán ondervindt om door eigen kracht te voorzien in de behoeften van zich en zijn gezin, wanneer hij daartoe niet meer in staat is door arbeid, toch met zekere dankbaarheid moeten erkennen het vele dat door de liefdadige stichtingen op dit gebied is, en nog wordt gedaan. Ik ben allerminst blind voor de nadeelen dezer instellingen, maar men overdrijve ook hier niet te zeer. Er bestaan in ons land vele zeer goede gestichten voor oude lieden, waarin de menschen een voldoende mate van vrijheid, zelfstandigheid en huiselijkheid genieten. Ik acht het een voordeel, dat de inkomsten dezer gestichten voor een belangrijk gedeelte worden gevonden uit de pachtwaarde van landerijen. Zou men zelfs in een socialistische maatschappij een meer ideale bestemming kunnen geven aan de grondrente dan het voorzien in de behoeften van hen die door eigen arbeid niet meer voor hun onderhoud kunnen zorgen? Natuurlijk verliest een ieder, die geniet uit openbare of bijzondere fondsen van liefdadigheid, een gedeelte zijner vrijheid. Ik kan echter niet inzien, dat daarin iets meer kwetsends voor het gevoel van eigenwaarde zou liggen dan het plukken uit de Staatskas, hetgeen volgens het oordeel van velen in onze dagen, naar het schijnt aan 's menschen eer en waardigheid geen schade doet.

Een tweede opmerking is dat, wil men den werkmán op het gebied der voorziening tegen den ouden dag met zijn uiterst beperkte krachten iets zelfstandigs laten doen, er met niet te betwisten duidelijkheid moet worden geconstateerd, dat er

geen directe financiële hulp uit de Staatskas te verwachten is. Zoo lang dit punt niet met volkomen helderheid is beslist, zal de werkman moeilijk te bewegen zijn tot vruchtbare eigen krachtsinspanning, die hem toch alleen kan helpen. Zij het ook geen schoone droom, de werkman die zich vleit met den droom der verzorging van Staatswege, steekt niet zelf de handen uit de mouw, schenkt niet voldoende aandacht aan hen die hem daartoe trachten te bewegen. De laatsten hebben naar zijne meening het ware licht toch niet. De Regeering doet den werkman in der daad geen dienst met zoete woordekens van nadere sympathieke overweging en nieuwe berekeningen, waardoor nog altijd de blik gericht blijft naar de helpende Staatskas. Het zoo hoog noodige initiatief om langs anderen weg in het euvel te voorzien, wordt daardoor op ernstige wijze verlamd. Een flink stortbad zou in deze nuttiger zijn.

Het is hoog noodig dat het volk op dit stuk weder tot gezonder denkbeelden komt; het idee van alimenteering uit de Staatskas voor welke klasse der bevolking ook, dient voor goed gebannen. Wij hebben geen protectionistische rechten, en staan dus op zuiver standpunt, hetgeen in de meeste andere landen het geval niet is. Zal de Nederlandsche Staat op het gebied van onderwijs, verkeersmiddelen, en ook in de leiding die hij aan de ontwikkeling van het sociale vraagstuk kan geven, op behoorlijke wijze zijn plicht doen, dan zullen daardoor bij voortdurend eischen aan de schatkist gesteld worden, die nog menigen minister van financiën slapelooze nachten zullen bezorgen. De taak van den Staat is reeds meer dan zwaar genoeg zonder te denken aan pensionneering van niet-ambtenaren uit de Rijkskas. Van het laatste behoort althans onder een liberaal ministerie geen sprake meer te zijn.

En nu de korte uiteenzetting van een bescheiden plan, hetwelk ik gaarne aan het oordeel van bevoegden onderwerp. Ik durf niet met groote beslistheid zeggen of het kan worden aanbevolen, of het uitvoerbaar is; maar dit meen ik in elk geval dat het meer aanbevelenswaardig is en meer uitvoerbaar dan de conclusiën van de Staatscommissie.

Het denkbeeld van assurantie door een kanscontract heeft

in de laatste jaren op velerlei gebied groote veroveringen gemaakt, ook op het gebied van de arbeiders-voorzorg. Wij zien tegenwoordig vele beoefenaren der economische wetenschap voortdurend gewapend met tabellen die licht verspreiden omtrent levens- en sterftেকansen en ijverig in de weer met logarithmentafels. In verzekering tegen bijna elke maatschappelijke kwaal wordt alle heil gezocht. Ligt daarin niet eenige overdrijving? Ik wil het nut der assurantie ook voor den werkman in menig opzicht niet miskennen, doch men wachte zich voor eenzijdigheid. Hooger dan assurantie staat besparing, kapitaalvorming, vooral in dezen kring.

Ik zou betwijfelen of dit wel algemeen voldoende wordt ingezien. Ten aanzien van het woningvraagstuk zijn erkende deskundigen tot de conclusie gekomen, dat een eigen woning voor den loontrekkenden werkman geen te ambieeren bezit is. Ik kan dit voor werklieden in de groote steden in menig opzicht toestemmen, doch ik vrees dat de gedachte van assurantie, van collectieve voorziening te zeer verdringt de wenschelijkheid van het verkrijgen van eigen bezit. Met zekere minachting heeft men zich van radicale zijde wel eens uitgelaten over dat „zelf scharrelen om een weinig bezit“, als iets achterlijks, iets uit den tijd.

Welnu ik zou het verschrikkelijk vinden, wanneer deze gedachte bij onze werklieden meer en meer ging post vatten. Besparingen staan veel hooger dan assurantie. Zij dienen den werkman in alle moeilijke levensomstandigheden, waarvan sommige elkander volkomen dekken. Is het geld voor het ééne doel niet noodig, dan komt het te pas voor wat anders. De werkman die aan het sukkelen raakt op vrij jeugdigen leeftijd en vroeg sterft, heeft zijn spaarpenningen niet noodig voor den ouden dag maar toch wel in den laatsten tijd van zijn leven. De assurantie laat hem hier in den steek, de besparing niet. Die vroeg sterft heeft daarna niets meer noodig voor zich zelven, maar in dit geval komen de besparingen ten goede aan vrouw en kind. Wat het ouderdomspensioen aangaat, de een heeft daaraan vroeger behoefte dan de ander. Bespaard geld kan altijd van dienst zijn en steeds worden aangesproken als het noodig is. Heeft de werkman op 60- of 65-jarigen leeftijd voor niemand meer te zorgen dan voor zich zelf, hij kan

zich dan altijd nog een lijfrente koopen met zijn spaarpenningen. In dat geval wordt het kapitaal opgeteerd; maar sterft de werkman alvorens tot dien maatregel te zijn overgegaan, dan komen zijne besparingen ten goede aan zijne erfgenamen. Er komt op deze wijze kapitaal in den kring der werklieden. Dat is ook een groot sociaal voordeel. Gedurende het geheele leven van den werkman staat tevens de mogelijkheid om zelf of in vereeniging met anderen eene onderneming te beginnen steeds open. Besparing is nooit vergeefs; assurantie dikwijls wel.

Er is op gewezen dat de werkman met verzekeren veel meer kan doen dan met sparen. Nu ben ik ter appreciatie van dit argument ook eens aan het rekenen gegaan en het resultaat daarvan is mij ontzettend meegevallen.

Volgens de berekeningen der Staatscommissie zou voor een werkman in de tweede loonklasse (250—400 Gld.) wekelijks moeten worden gestort f 0.20. Wanneer van zijn 16^e jaar af de premïën geregeld worden betaald, dan zou de verzekerde op zijn 65te jaar recht krijgen op een pensioen van f 133.50 's jaars. Nu heb ik uitgerekend hoeveel kapitaal iemand op zijn 65te jaar bezit, die van af zijn 16de jaar f 0.20 in de week spaart, en de alsdan verkregen spaarpenningen (te stellen op f 10.— in het jaar) tegen den rentevoet van 3 pCt. — de zelfde die door de adviseurs der Staatscommissie in hunne berekeningen was aangenomen — telkens elk half jaar op interest zet, terwijl de gekweekte rente eens in het jaar wordt bijgeschreven. Ik krijg dan als uitkomst eene som van f 1094 op enkele centen na. Koopt de spaarder voor dit kapitaatje eene lijfrente, dan zal hij zich tegen 11 pCt. op deze wijze een pensioen hebben verzekerd van f 120.34 's jaars.

Nu is inderdaad f 133.50 meer dan f 120.34, en ik wil een verschil van een kwartje per week in dit geval niet al te gering achten. Toch ben ik met de door mij verkregen cijfers zeer tevreden. Vooreerst dien ik nog op te merken dat de percentage van 11 pCt. genomen is naar het tarief van een der duurste maatschappijen. Andere tarieven gaan bijv. tot 11,16 pCt. Bovendien behoort hierbij te worden opgemerkt, dat al deze tarieven berekend zijn naar de sterftekansen van de bevolking in haar geheel. Die sterftekans is voor een 65-jarigen werkman echter grooter dan de gemiddelde, zoodat uit

dezen hoofde de uit te keeren rente aan werklieden, zonder gevaar voor verliezen, hooger kan zijn. Op deze en dergelijke omstandigheden kan natuurlijk naar behooren worden gelet wanneer het denkbeeld eener Rijkslijfrentebank, hetwelk door de tempelbouwers onzer dagen als zoo verachtelijk is op zij gezet, eenmaal verwezenlijkt wordt. Eene dergelijke instelling zou de tarieven voorzeker zonder winstberekening bepalen, zoodat om al deze redenen de uitkeeringen door het spaarstelsel verkregen, die volgens het pensioenstelsel zéér nabij, zoo niet gelijk zullen komen.

Doch ook wanneer er een klein verschil overblijft, wat heeft de werkman daarvoor dan niet gewonnen? Bij zijn leven kan hij zijn geld gebruiken voor elk productief doel, dat hem meer opbrengt dan eene rente van 3 pCt. 's jaars. Het bespaarde kan hem dienen in geval van ziekte, van werkloosheid, en wat zooveel zegt, het komt ten goede aan zijn gezin in geval hij zelf vroeg sterft. Verder niet meer de groote onrechtvaardigheid dat de vrouwelijke arbeider, die in het stelsel der commissie aan de premiebetaling wordt onderworpen, bij een huwelijk waardoor zij ophoudt zelf loonarbeidster in den zin der wet te zijn, de kans verliest om ooit iets te genieten van de opofferingen die zij zich heeft moeten getroosten. Eveneens een einde aan de onrechtvaardigheid dat de werkman die door verandering van maatschappelijke positie buiten de pensioenwet zou vallen, zijn spaarpenningen kwijt is. Maar bovenal, gevoelt men het niet welk een conservatieve kracht in den goeden zin het voor de maatschappij zou worden, indien de werklieden op bescheiden schaal kapitalisten werden? Het socialisme zou op geen krachtiger wijze bestreden kunnen worden.

Met het oog op den ziekelijken toestand waarin de maatschappij verkeert, zullen er in den beginne maatregelen moeten worden genomen, dat er inderdaad gespaard wordt, en dat de verkregen spaarpenningen niet anders dan in geval van werkelijke noodzakelijkheid geheel of gedeeltelijk worden verteerd. Ik stel mij de zaak zóó voor.

In plaats dat uit krachte van de wet mannen en vrouwen die in loondienst werkzaam zijn en minder dan f 1000 's jaars verdienen, gedwongen worden tot het betalen van premiën

voor ouderdoms- of invaliditeitspensioen, worden zij vanaf hun 16^e jaar gedwongen tot sparen. De werkgever voldoet het geheele gevorderde bedrag, dat op 4 pCt. van het loon te stellen zou zijn, maar heeft het recht de helft van de gestorte sommen te verhalen op den werkmán. De verkregen spaarpenningen worden telkens om de drie maanden of om het halve jaar belegd bij de Rijkspostspaarbank of bij eene andere expresselijk voor dit doel ingestelde Rijksbank, die zich ten koste van het Rijk met de administratie belast en voor eene belegging der gelden zorgt. Den spaarder wordt jaarlijks eene rente van 3 pCt. te goed geschreven. Mogelijke verliezen door de Bank hierdoor te lijden, worden door den Staat gedragen.

Geeft de werkmán er de voorkeur aan, dat de voor hem gestorte gelden worden besteed tot het verkrijgen eener pensioenverzekering, dan heeft hij daartoe het recht, maar pressie wordt in deze richting niet uitgeoefend. Tot sparen in den zin dezer wet worden verder niet gedwongen de werklieden die onder te stellen waarborgen aantoonen, dat zij op een andere wijze minstens een bedrag, gelijkstaande met de sommen door de verplichte besparing gevorderd, productief weten te beleggen. Ik wensch vooral ruimte te laten voor kapitaalvorming ten behoeve van coöperatieve productie of copartnership.

Over de spaarpenningen ten gevolge van den spaardwang verkregen, zullen de werkmán of zijn rechthebbenden mogen beschikken in de gevallen en op de wijze in de wet bepaald. Ik zou tot die gevallen o. a. rekenen: ziekte, langdurige en buiten de eigenaardigheden van het vak vallende werkloosheid, invaliditeit, het bereiken van een zekeren hoogen leeftijd bv. 65 jaren, en overlijden. Maar bovendien zou ik ook nog in andere omstandigheden den werkmán de vrije beschikking over het geheel of een gedeelte zijner spaarpenningen willen teruggeven. Dit behoorde o. a. te geschieden, wanneer aannemelijk is te maken, dat deze gelden op meer productieve wijze dan door belegging bij de Bank zijn aan te wenden. Ik reken daartoe de gelegenheid een eigen zaak te beginnen of aandeel te krijgen in een bestaande onderneming. Ook hier heb ik vooral op het oog productieve associatie of copartnership. Degene die ophoudt in den zin der wet werkmán te zijn doordat zijn loon te hoog is geworden, doordat hij Rijksambtenaar wordt of om andere

redenen uit de klasse der loontrekkers treedt, dient in elk geval het recht op zijn bespaarde gelden niet te verliezen. Treedt eene vrouw die aan spaardwang onderworpen is geweest in het huwelijk, dan blijven de bespaarde gelden haar toebehooren. Zij kan er zonder medewerking van haren man over beschikken in dezelfde of analoge gevallen als de mannelijke arbeider.

Ik zou op deze wijze een elastiesch stelsel willen opbouwen. In de wijze waarop de spaarpenningen belegd zullen worden, moet de Staat zich niet meer mengen dan noodig is, maar den werkman en den ondernemer wordt den niet te ontwijken eisch gesteld: door den loontrekker moet gespaard worden, opdat hij niet geheel en al hulpeloos staat in al de gevallen waarin hij niet door arbeid in zijn onderhoud kan voorzien. De Staat treedt leidend en steunend op, vraagt waarborgen die hij van ondernemingen welke arbeiders in loondienst hebben, en van den werkman zelf, in zijn belang en in het belang der maatschappij vorderen mag; doch het is een zachte dwang, een dwang die opvoedt tot zelfstandigheid, niet een dwang die den toestand van bezitloosheid bevordert en bevestigt.

Er wordt mij misschien tegengeworpen, dat de door mij gevorderde besparingen allerminst voldoende zijn om in de vele gevallen te voorzien waarin de werkman de vruchten van het stelsel zeer noodig heeft. Daarom zou er dikwijls voor het hoofd-doel van den spaardwang: „voorziening tegen den ouden dag”, niet veel overblijven. Ik stem dat terstond toe; ik heb immers erkend dat ten gevolge van lage loonen het vraagstuk zoo ontzettend moeilijk is. Maar dit is geen argument tegen het door mij ontwikkelde stelsel. Ik heb reeds in het voorafgaande aangetoond, dat dikwijls de ééne risico die men in arbeiderskringen loopt, de andere dekt. Is de werkman op middelbaren leeftijd sukkelend geworden en binnen korten tijd gestorven, dan heeft hij geen ouderdomspensioen noodig. Het bespaarde geld heeft hem ten volle dienst gedaan, hetgeen bij pensioenverzekering niet het geval is. De weduwe en de kinderen krijgen in dit geval wel is waar weinig, misschien niets, maar zij zouden in geval van pensioenverzekering ook niets gehad hebben. Is de ziekte van den werkman echter zóó kort geweest, dat zij zijne spaarpenningen niet heeft aangetast, dan heeft de

man ook geen ouderdomspensioen noodig en kunnen weduwe en kinderen van het geld profiteeren, hetgeen al weder bij pensioenverzekering niet kan.

Een meer bedenkelijk karakter krijgt evenwel het vraagstuk wat er gedaan moet worden met een werkman, die dikwijls voor geruimen tijd ziekelijk of werkloos is en ten slotte toch nog een hoogen leeftijd bereikt. Toen in het jaar 1897 de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek de verzekering tegen de geldelijke gevolgen der werkloosheid behandelde, heeft Prof. Greven in zijn prae-advies op waardeerende wijze besproken het denkbeeld van Prof. Schanz uit Würzburg, die de nadeelige gevolgen van de werkloosheid wil bestrijden door een stelsel van spaardwang, evenwel op meer bescheiden voet dan het plan door mij ontwikkeld. De spaarpenningen zouden alleen tot een maximum van 100 M. „gesperrt“ zijn; over den inleg boven deze som hebben de werklieden de vrije beschikking.

Ging mijn plan, hetwelk een meer algemeene strekking heeft door, dan zou daarin het denkbeeld van Prof. Schanz kunnen worden opgelost. Het voornaamste bezwaar evenwel tegen den spaardwang ter voorziening in de nadeelige gevolgen van werkloosheid ingebracht, was zijne ontoereikendheid. Bij eenigszins langdurige en herhaalde werkloosheid zouden die 100 M. nogal spoedig op zijn. Hoe nu, zal men vragen, moet men over een dergelijk stelsel denken als het zich voorstelt niet alléén de bezwaren der werkloosheid maar ook de andere moeilijkheden te bestrijden?

Voor het bestek van mijn voorstel, hetwelk bedoelt eene vergelijking te maken tusschen pensioenverzekering en spaardwang deed ik misschien verstandig de werkloosheid in het geheel niet op te nemen onder de gevallen, waarin de werkman over de spaarpenningen die ik hem dwing te vergaderen, zal mogen beschikken. Dan ware de vergelijking geheel zuiver, want de pensioenverzekering laat natuurlijk de werkloosheid eveneens onaangeroerd. Er blijven dan ten gunste van den spaardwang nog voordeelen genoeg over, die hiervoren zijn uiteengezet.

Ik geloof echter dat het stelsel van spaardwang zijn beginsel meer consequent handhaaft, wanneer de beschikking over de ver-

kegen gelden onder te stellen waarborgen open blijft ook in bepaalde gevallen van werkloosheid. Dit is overeenkomstig de leer dat een ieder zoo lang mogelijk in zijn eigen onderhoud dient te voorzien. Geen verzorging van den ouden dag, zoolang het heden geheel onverzorgd blijft. Is het wel logisch als een absoluut voordeel van de pensioenverzekering boven sparen aan te voeren, dat het op deze wijze gereserveerde geld onaantastbaar blijft en enkel ten bate komt van het aangeduide doel? Wanneer zich omstandigheden in het leven van den werkman voordoen, dat men zeker zou zeggen: »indien wij vrij waren, zouden wij hem nu toch ongetwijfeld vergunnen zijne spaarpenningen aan te spreken; ware de wet maar geen beletsel» — is het dan wel zoo goed, dat de wet ook in een dergelijk geval inderdaad een beletsel is? Streeft men op deze wijze het doel niet voorbij?

Een werkman die dikwijls en langdurig ziekelijk of werkloos is, brengt weinig, te weinig voort in den leeftijd der productieve kracht. Zoo iemand is nu eenmaal, wanneer hij geen andere bronnen van inkomst heeft dan arbeid, noodwendig een lastpost voor de maatschappij. Die wonde is niet te bedekken met zalfjes of mooie woorden. Wanneer er geen enkele bron van bestaan is dan arbeid, en deze nog hoogst ongeregeld werkt, waar zou de spaarcapaciteit dan van daan moeten komen? Dergelijke personen moeten vroeg of laat wel aan de liefdadigheid worden overgelaten. Het is volkomen zelfbedrog zich te verbeelden, dat zij door een pensioenstelseltje in der daad in eigen onderhoud voorzien. De stortingen voor de pensioenverzekering zouden zóó onregelmatig geschieden, dat het bedrag van het pensioen — zoo het al niet geheel verloren ging — zeer weinig te beduiden had. Maar bovendien zijn premiebetalingen voor lotsverzekering in de toekomst niet op hunne plaats wanneer er voor het heden nog niet geregeld te eten is. In dergelijke gevallen zorgt men het eerst voor de dadelijke behoeften. De toekomst is in het stelsel van spaardwang niet geheel gewaarborgd, maar evenmin in een ander stelsel.

Voor hen die niet chronisch maar slechts tijdelijk aan werkloosheid lijden, is het vraagstuk van den omvang der

besparingen, die gevorderd kunnen worden, van het grootste belang.

Het komt mij voor, dat er wel een middel zou zijn te vinden om de verplichte sparing nog een weinig hooger op te voeren dan door mij op het voetspoor der Staatscommissie werd aangenomen. Ik geloof dat het een groote fout van de commissie was de verzekeringspremie voor elken leeftijd gelijk te stellen. Op jeugdigen leeftijd, in nog ongehuwden staat, kan er wel iets meer af, vooral in het stelsel van spaardwang, omdat dit stelsel steeds de mogelijkheid openlaat om in gevallen van noodzakelijkheid weder over het gespaarde geld te kunnen beschikken.

In de Staatscommissie is terecht de opmerking gemaakt, dat te vroege huwelijken het sparen te zeer belemmeren. Afdoende maatregelen kan de Staat daartegen zeker niet nemen. Het kwaad is vooral een gevolg van den maatschappelijken toestand waarop ik in den aanvang van dit opstel de aandacht vestigde. Het economische leven van den arbeider die toch geen kapitaal noodig heeft, is in de eerste periode van mannelijke kracht althans niet minder veilig dan later. Het loon is dan dikwijls betrekkelijk hoog. Daardoor wordt een huwelijk op jeugdigen leeftijd te gemakkelijk. Indien alleen op de vervulling der dadelijke behoeften gelet wordt, waarom zou men dan wachten? De leeftijd en het onderwerp leiden trouwens tot optimisme. Was er om een huwelijk te sluiten een zekere gezetenheid noodig, het bezit van eenig kapitaal zooals vroeger, de toestand zou in ieder opzicht gunstiger zijn. Tegenwoordig schijnt het in werkmanskringen wel eens als een onvervreemdbaar recht van dezen stand alléén te worden aangemerkt, dat men op niet veel meer dan huwbaren leeftijd in het huwelijk treedt, eene opvatting die door woord en geschrift van sommige „voorlichters” der publieke opinie gesteund wordt.

Misschien is er iets in de goede richting te doen, waardoor ook de publieke opinie in een beter spoor kan worden geleid. De verplichte besparingen die ik in het algemeen op 4 pCt. van het loon zou willen stellen, kunnen dunkt mij gedurende de eerste tien jaren d. i. van den 16^{den} tot aan den 26-jarigen leeftijd zonder schade tot 10 pCt. worden opgevoerd. Dat zou dus zijn voor een werkman die f 5.— in de week verdient, eene

som van f 25,— in het jaar of 50 cent in de week; voor iemand die f 10.— in de week verdient, natuurlijk het dubbele.

Het stelsel om juist op jeugdigen leeftijd het meeste van de spaarcapaciteit te vorderen, wordt door den Staat — en met goed gevolg — ook toegepast bij de ambtenaarspensioenen. Op het voetspoor van de beginselen dezer regeling, zou ik wenschen dat het geheele loon van één jaar binnen een tijdruimte, hier niet te kort en dus op tien jaren te stellen, werd gespaard. Hetzelfde zou dan gevorderd kunnen worden van elke loonsverhooging. Na deze afloopende spaarkorting zou dan de doorloopende van 4 pCt. beginnen te werken. Ik geloof dat een en ander de draagkracht der arbeiders niet te boven gaat, altijd in de onderstelling dat met het sluiten van een huwelijk gewacht werd totdat men de periode der afloopende korting te boven is. Ook voor vrouwelijke arbeiders en dienstboden kan dunkt mij een dergelijk stelsel van spaardwang niet anders dan heilzaam werken. Vooral de laatsten zijn tot het betalen der gevorderde sommen zeer goed in staat.

Toen in de Staatscommissie de oorzaken van den tegenwoordigen min bevredigenden toestand besproken werden, is er op gewezen, dat iemand die van zijn 18e tot zijn 25ste jaar f 1,— in de week spaart en dan huwt, zich een voldoende pensioen (f 5 à f 6 per week) op 60-jarigen leeftijd kan verzekeren. Dergelijke cijfers geven ongetwijfeld te denken. Er ware dunkt mij reeds veel gewonnen, indien tengevolge van de gedwongen afloopende besparing het besef in arbeiderskringen meer en meer levendig werd, dat aan een huwelijk niet mag worden gedacht, alvorens de man door de periode der afloopende korting in hoofdzaak heen is. Met de spaarpenningen die er dan in den regel van den kant der vrouw bij zouden komen, waren betrekkelijk groote dingen te doen.

Hierbij komt nog een voordeel. Tegenwoordig klagen de werklieden op gevorderden leeftijd, dat zij dikwijls veel te lijden hebben van de concurrentie der jongeren, die hen wel eens verdringen. Het denkbeeld door mij ontwikkeld, zou ook hier in de goede richting werken. Is de patroon verplicht om voor den jeugdigen arbeider een vrij groote som in de spaarkas te storten, waardoor het geld dat deze zelf in handen krijgt iets geringer wordt, dan gaat op deze wijze althans een deel van het voor-

deel verloren, hetwelk de jongere tegenwoordig boven den reeds oudere van dagen heeft.

Het finantieele gevolg van de extra-korting gedurende de eerste tien jaren heb ik weder berekend voor een gering loon, een loon van f 5,— per week. De extra-korting, naast de gewone van 4 pCt. boven berekend — alzoo 6 pCt. — zou voor dit loon bedragen f 15 per jaar, hetgeen bij eene belegging à 3 pCt. op de wijze alsvoren geschetst, op 65-jarigen leeftijd zou geven eene som van f 549. Dit gevoegd bij de f 1094 verkregen door de korting van 4 pCt., (zie blz. 58) zou het voor dezen kring van menschen niet onaardige bedrag van f 1643 opleveren. Daarvoor kan men zich, niet alleen voor zich zelve maar ook voor zijn eventueele weduwe, een redelijk pensioen koopen. Het resultaat voor de hoogere loonen is natuurlijk gemakkelijk na te gaan. Voor een loon van f 10 krijgen wij een kapitaal van ongeveer f 3300 hetgeen een lijfrente vertegenwoordigt van ongeveer f 1 daags op één hoofd. Op twee hoofden natuurlijk minder. Dit alles echter in de onderstelling, dat in den loop der jaren van het kapitaal niet gesnoept is; en dit is meestal toch wel het geval geweest. De noodzakelijkheid zal het van tijd tot tijd al licht hebben geboden. Hier staat echter tegenover, dat geen rekening is gehouden met de spaarpenningen, die de vrouw in den regel mede ten huwelijk zal moeten brengen. Volledigheidshalve herinner ik ook hier aan het betoog waarom de lijfrenten in werkelijkheid hooger kunnen zijn dan in mijne berekeningen aangenomen. (Zie blz. 58 en 59.)

De vraag doet zich natuurlijk voor wat in dit stelsel met de werklieden gedaan moet worden, die reeds een zekeren leeftijd bereikt hebben. Er dienen daarvoor verschillende rubrieken te worden aangenomen. De reeds bejaarden — laat ik zeggen de werklieden die den leeftijd waarop zij pensioen dienden te genieten, reeds bereikt of van nabij in zicht hebben — zou ik geheel buiten de regeling willen laten. Die bijv. reeds 55 jaar oud is, zou ik niet meer aan den spaardwang, aan eenige korting op het loon voor dit doel willen onderwerpen; geen verplichte korting. Op al de anderen kan de doorlopende korting worden toegepast. Het resultaat zal dan voor menschen die reeds 40 of 50 jaar oud zijn, niet heel schitterend meer kunnen worden,

maar weinig is toch altijd nog beter dan niets. Bij de toepassing van de aflopende korting, die als overgangsmaatregel bij de invoering der regeling, bijv. tot een leeftijd van 30 jaren, ware door te voeren, dient in dezen toestand nog rekening te worden gehouden met den al of niet gehuwden staat. Van hen die vóór de invoering van den spaardwang zijn getrouwd, kan die korting moeilijk meer worden geeischt.

Het noodzakelijke complement van den spaardwang zou natuurlijk zijn de oprichting eener Rijkslijfrentebank, waarvan het denkbeeld mij steeds meer aanlokkelijk voorkomt juist in verband met den spaardwang. De werkman die de voorkeur zou geven aan directe pensioenverzekering boven besparingen, zou door deze instelling ook afdoende en veilig geholpen worden.

Het bovenstaande is natuurlijk slechts een schets, die voor het doel waartoe zij gegeven werd, niet veel toelichting verdient. Uit de enkele lijnen die ik teekende, zullen de overwegingen blijken, die mij het denkbeeld in de pen gaven. Voor de voorziening in het lot der oude werklieden acht ik sparen een beteren vorm dan verzekeren. Op den ouden dag kan men rekenen; die overvalt niet. Het kan een vraag blijven of naast den spaardwang verzekering tegen ziekte of invaliditeit, althans tot aan een leeftijd waarop de spaarpenningen een zekeren omvang hebben gekregen, moet behouden blijven. Hier is inderdaad nog plaats voor een kanscontract. Wat men er ook over zegge, ik geloof dat dit niet het geval is bij voorziening tegen den ouden dag. Immers indien de werkman vóór den leeftijd van het ouderdomspensioen bereikt te hebben, sterft, dan is het geld niet onnoodig, neen meestal in dubbele mate zeer noodig. Ik zal nooit kunnen toegeven dat het geoorloofd is de werklieden te dwingen hunne spaarpenningen te bestemmen voor één enkel doel, terwijl door sparen, dus met het geheele behoud van het kapitaal, in het belang zelfs dier enkele voorziening, nagenoeg het zelfde resultaat te bereiken is als met verzekering. Ja ik kan verder gaan. Indien het stelsel-Greven doorging, waardoor de premiën met 20 pCt. worden verhoogd, dan zou met de dwangverzekering een geringer resultaat verkregen worden dan met gewone besparing en belegging

der premiën. Men moet met het dwangstelsel wel buitengewoon zijn ingenomen, wanneer men het op dergelijke voorwaarden nog een zegen voor den werkman noemt. Door het stelsel van verzekeren zou op 65-jarigen leeftijd een pensioen verkregen worden hetwelk, ongerekent de gevolgen mijner te lage ramingen, minstens $7\frac{1}{2}$ pCt. geringer is dan door eenvoudig sparen ware te verkrijgen.

De wijze waarop de bijdragen behooren te worden geïnd en de organisatie van de spaarbank zouden natuurlijk een onderwerp van nadere overweging moeten uitmaken. Ik geloof dat de Staat de kosten voor zijn rekening moet nemen. Dat vordert het groote gewicht der zaak. Tegen de opoffering die de schatkist zich voor dit doel zou moeten getroosten, gelden niet de argumenten welke tegen directe bijdragen in het pensioensbedrag worden aangevoerd. In de onderstelling dat de Staat de kosten der administratie draagt, kan ook wel een rentevoet van drie pCt. worden aangenomen. De Staat zou daarop geen aanmerkelijke verliezen kunnen lijden zoolang hij zelf tegen drie pCt. of hooger moet leenen.

Het zal natuurlijk nog al moeilijkheden opleveren de gevallen en de wijze te regelen, waarin en waarop de werkman geheel of gedeeltelijk over de gespaarde gelden zal mogen beschikken. Ik heb o. a. gesproken van werkloosheid, maar tevens uitgezonderd de zoogenaamde seizoen-werkloozen, omdat het zeker niet de bedoeling kan zijn dat een werkman telkens in den winter de spaarpenningen verteert, die in den zomer werden bijeengebracht, hoofdzakelijk ter voorziening in zijne behoeften op hoogen leeftijd. Deze besparingen dragen uit den aard der zaak een exceptioneel karakter, en zijn behalve voor het hoofddoel bestemd voor ernstige niet voorziene behoeften. Voor eene deugdelijke toepassing der geheele regeling komt ontzettend veel aan op eene doelmatige samenstelling der locale en centrale commissiën, die in hoofdzaak met de uitvoering der wet moeten worden belast. Hunne taak is echter altijd minder zwaar dan bij de invaliditeitsverzekering, omdat het hier de beschikking geldt over het eigen goed van den werkman.

Ik heb steeds gesproken van sparen en spaarpenningen omdat de werkman in mijn stelsel eigenaar is van hetgeen door hem wordt ter zijde gelegd. Misschien wordt mij tegen-

geworpen, dat het met het beginsel van eigendom in absoluten strijd is, dat de eigenaar niet steeds de vrije beschikking heeft over zijn eigendom. Inderdaad onderstelt het systeem van spaardwang een soort voogdij in het belang van den werkman en ook in het belang van de maatschappij. Ook zullen de gelden door den spaardwang verkregen niet kunnen worden verbonden voor eenige schuld en onvatbaar moeten zijn voor beslaglegging. Het publiekrechtelijk karakter der geheele instelling dient hier den weg te wijzen. Moet daarom de naam „sparen“ misschien vermeden worden, dan is dat geen groot bezwaar. Het groote verschil met den verzekeringsdwang blijft daarom natuurlijk toch bestaan. Degene die spaart of zijn erfgenen, en zij alleen, genieten van de opofferingen welke door de wet worden opgelegd. Het is hier allerminst eene belasting, die alleen met een beroep op het solidariteitsgevoel der werklieden kan verdedigd worden.

Daarin ligt ook de voorname reden, waarom ik aan den spaardwang de voorkeur blijf geven zelfs boven het denkbeeld van het lid der Staatscommissie den heer Stork, die een federalistisch stelsel van verzekeren wil invoeren, indien de meerderheid der werklieden in eene bepaalde gemeente zich ten gunste daarvan verklaren. De dwang ook op deze wijze nog altijd op de minderheid uitgeoefend, komt mij niet wel verdedigbaar voor.

Het antwoord op de vraag wat ik zou willen doen met de oude werklieden, op wie bij de invoering der wet de spaardwang niet meer kan worden toegepast, moet ik schuldig blijven voor zoover ik geen middel weet om deze menschen, wanneer zij vroeger niet gespaard hebben, door eigen kracht in hun verder levensonderhoud te laten voorzien. De tijd om daarvoor te zorgen is verstreken. De hier bedoelde personen zullen van anderen afhankelijk worden. Daar is niets tegen te doen. Of de Staat dit punt moet regelen, of ook uit de Staatskas moet worden geput ter voorziening in deze behoeften, dat is eene vraag van armenzorg die buiten het bestek ligt van dit opstel. Alleen merk ik nogmaals op dat het zelfbedrog is te meenen, dat de oude werklieden wel in hun eigen onderhoud voorzien, wanneer zij op zeer ver gevorderden leeftijd nog opgenomen worden in eene pensioenverzekering, die feitelijk nagenoeg geheel ten laste komt van

den Staat. Verre boven den omhaal van het verzekeringsstelsel, waardoor een schijn wordt in het leven geroepen van iets dat niet bestaat en ook niet meer gevormd kan worden; boven de vruchten die gehangen worden aan den dorren boom die zelf geen vruchten meer voortbrengen kan, zou ik ter wille van eenvoudigheid, spaarzaamheid en oprechtheid aan openlijke bijdragen uit de schatkist in elk geval zeer zeker de voorkeur geven. Dat de Staat kapitalen helpt bijeenbrengen, die dan weder productief moeten worden belegd ten name van speciale fondsen — zoo iets acht ik voor eene instelling die zelf verscheiden honderden millioenen schuld heeft, een zonderlinge en dure comédie. Maar zooals ik zeide, de verzorging der ouden van dagen wier tijd om te sparen voorbij is, acht ik een onderwerp buiten het kader van dit opstel.

Dit opstel was zóóver gereed in de laatste dagen van November, vóór den aanvang der algemeene beraadslagingen over de Staatsbegroting voor 1899 in de Tweede Kamer, bij welke gelegenheid het vraagstuk der werklieden-pensioenen door onderscheiden leden en ook door den Minister van Financiën namens de Regeering is besproken. Ik ben door de gevoerde discussie in geen enkel opzicht van meening veranderd. Zij geeft mij echter nog aanleiding tot een paar korte opmerkingen.

Vooreerst heb ik in dit debat tot mijn groot leedwezen door de Regeering nog steeds een standpunt zien innemen, waardoor het vraagstuk slepende wordt gehouden. Ook bij deze gelegenheid heeft de Minister van Financiën tegenover den aandrang van vele zijden ten gunste der verplichte verzekering op hem uitgeoefend, het standpunt van onzekerheid en twijfel, van wél willen maar niet kunnen volgehouden, hetgeen naar het mij voorkomt een streven in betere richting verlamt. De Regeering belooft niets; de woorden van den minister doen zelfs onderstellen, dat hij niet veel hoop heeft met sympathiek en voortdurend zoeken een behoorlijk plan te vinden hetwelk ook financieel uitvoerbaar is, maar de herhaalde betuigingen van sympathie en voorliefde voor het onderwerp doen bij velen de hoop levendig houden dat het toch nog wel tot eene verplichte

verzekering met Rijkssubsidie komen zal. En zóó lang is voor eene voorziening in andere richting de weg versperd.

Dezelfde grief die ik tegen de Regeering heb, heb ik wellicht in nog sterkere mate tegen de leden der Kamer, tegenstanders der dwangverzekering, die in verzuim zijn gebleven tegenover de zeer sterke pressie door de voorstanders op de Regeering uitgeoefend, hunne zienswijze met klem van redenen te verdedigen. De drijvers in socialistische richting zijn voortdurend aan het woord, waarom zijn de tegenstanders zoo slap? Waarom bepalen ook zij zich tot woorden van twijfel en onzekerheid? Het zou beter zijn tegen de socialistische beweging op deugdelijke en afdoende wijze positie te nemen. Het is hoog noodig.

In het debat komen echter niet alleen dingen voor die ik betreur, het heeft mij ook in menig opzicht verwonderd. Verwonderd heeft mij bijv. de uitspraak van den heer van Raalte, dat door de Staatscommissie zou zijn geconstateerd dat onder de tegenwoordige omstandigheden de ¹⁾ arbeiders, eenmaal op leeftijd gekomen, tot den bedelstaf geraken. Neen zóó erg is het niet. De bewering is o. a. geheel en al in strijd met het resultaat der onderzoekingen door Prof. Greven te Leiden ingesteld.

Maar sterker bron van verwondering was mij de uitspraak van den heer Heldt, dat het gezamenlijk betalen (van de premie) door de werklieden, de patroons en het Rijk de kern is van het verslag der Staatscommissie. De heer Heldt weet maar al te goed dat dit het stelsel der commissie juist niet is, en volgens haar besluit van eene Staatsbijdrage alleen sprake zou zijn in het overgangstijdperk. Ook de heer van Raalte sprak van eene voortdurende bijdrage van den Staat, waardoor het aantal der gevorderde millioenen natuurlijk niet kleiner maar grooter zou zijn dan volgens de berekeningen der Staatscommissie.

Niet minder verbaasde het mij, dat de heer Heldt nog steeds volhoudt, dat de pensioenverzekering aanzienlijke besparing in de kosten van het armwezen zal te weeg brengen, en dat nog wel in eene rede, waarin deze afgevaardigde aandringt op eene herziening van de armenwet waardoor die wet „ruimer moet

¹⁾ Ik spacieer.

worden gemaakt, opdat de gemeente en de Staat vrijer en beter bijdragen tot steun van de armenzorg dan zij nu doen of meenen te kunnen doen." Hoe is het mogelijk, vooral na de ondervinding in Duitschland opgedaan, zich te verbeelden dat de Staat eene periode van goedkoopte op het gebied van het armwezen tegemoet gaat, zoodat hij daardoor wel ettelijke millioenen voor de pensionneering van werklieden kan uitsparen?

Er zijn in het debat echter ook lichtpunten. Daartoe reken ik de verklaring van den Heer Heldt, dat in ieder geval de ongetrouwde werklieden de premie ruimschoots kunnen betalen, zelfs twee, drie en meermalen beter dan wanneer zij gehuwd zijn. Ik waardeer dezen steun ten gunste van mijn stelsel, waardoor van werklieden op jeugdigen leeftijd een grootere bijdrage wordt gevorderd dan van de ouderen. Een lichtpunt acht ik het ook dat van eene zijde die vroeger zeer sterk op onmiddellijke invoering van den verzekeringsdwang aandrong, thans de noodzakelijkheid van een vooraf wel overwogen plan omtrent de verzekeringsquaestie in haren geheelen omvang wordt erkend en verdedigd. De heer de Waal Malefijt schijnt in te zien dat de verzekeringsdwang tegen invaliditeit en ouderdom alléén, niet kan worden ingevoerd zonder andere ernstige belangen te schaden. Door denken in deze richting zal het onhoudbare van dien dwang ongetwijfeld tot groote helderheid brengen. Zelfs de heer Heldt moest erkennen, dat verzekering tegen den ouden dag bij den werkman niet populair is.

Dat de heer Troelstra van de dwangverzekering niet wil weten, heb ik zeker niet met leedwezen aangehoord. Het doet mij genoegen dat deze afgevaardigde duidelijk beseft, dat er door de dwangverzekering van den werkman opofferingen worden gevraagd, waarvan hij de vruchten lang niet altijd geniet. Natuurlijk kan ik niet instemmen met zijn stelsel van pensionneering der arbeiders van Staatswege, maar dit durf ik toch wel zeggen, dat indien er van Staatswege op dit gebied iets gedaan moest worden, ik de bijdrage dan nog liever zou toekennen volgens de methode—Troelstra dan volgens het stelsel van verzekering. De eerste heeft althans de eenvoudigheid en de oprechtheid vóór zich.

Zooals ik zeide, de gevoerde discussie heeft mij in mijne denkbeelden over het gewichtige onderwerp niet geschokt. Ik heb mijn opstel genoemd „Eene leerzame teleurstelling“, omdat de teleurstellende arbeid der Staatscommissie noodwendig de oogen moet openen voor den valschen grondslag van het stelsel der verplichte verzekering ter bereiking van het aangegeven doel. Voor mij was het eene teleurstelling dat door het sollen met, en het mislukken van zoo vele voorstellen in den boezem der Staatscommissie gedaan, de publieke opinie, voor zoover die althans in de Tweede Kamer vertegenwoordigd is, nog zoo weinig heeft geleerd. Het streven van velen om de ontwikkeling der maatschappij te leiden in socialistische richting is nog in stijgende richting. Men staart zich blind op de mode-eischen van den dag. Toen de heer Kerdijk den minister van financiën trachtte te bewegen ja te bezweren om, „trots de financieele moeilijkheden zijn naam te verbinden aan eene grootsche hervorming“, werd tevens als loon voorgespiegeld, dat er zeer velen in de Tweede Kamer en „tien-duizenden en tienduizenden“ in den lande zijn, die voor veel ijver en toewijding op het gebied der verplichte pensioenverzekering de Regeering warm zouden prijzen en even warm erkentelijk zijn. Voor een tegenovergestelde houding daarentegen zouden die zelfde tienduizenden de Regeering in sterke mate moeten laken.

Ik weet natuurlijk niet of de heer Kerdijk zijne tienduizenden goed heeft geteld, ook niet of de menschen die hier als prijzers en lakers in het bijzonder den Minister van Financien als lokmiddel of schrikbeeld werden voorgehouden, recht weten wat zij inderdaad zouden prijzen of laken. Maar op één ding ga ik volkomen gerust, nml. dat dergelijke „argumentatie“ op de Regeering en allereerst op den Minister van Financien zonder eenigen invloed zullen zijn. Veeleer vertrouw ik van den minister Pierson dat voortgezette studie hem tot de overtuiging zal brengen dat door verplichte pensioenverzekering den werkman geen recht maar groot onrecht wordt gedaan. En is het eenmaal zóóver, dan zal deze minister dat ook rondweg zeggen, zonder ook maar eenigszins te letten op de prijzers en de lakers van den heer Kerdijk.

Aan het slot eener rede dezer dagen in de Tweede Kamer

uitgesproken, herinnerde de heer Heldt aan een woord van Chamberlain, die den onverzorgden toestand van invalide en oude werklieden een schande der beschaving noemde. Ik heb tegen die uitspraak weinig bedenking. Ik meen zelfs te hebben aangetoond, dat de wijze waarop de maatschappij zich heeft ontwikkeld, de zorgeloosheid der werklieden moet bevorderen. Wanneer echter o. a. door het sparen van één gulden in de week van het 18de tot het 25ste levensjaar aan dat „schandaal“ door den werkman zelf een einde kan worden gemaakt, dan wijst dit dunk mij met groote duidelijkheid aan waar de kwaal zit en in welke richting het geneesmiddel gezocht moet worden. Wanneer de „beschaving“ er toe geleid heeft, dat de werkman niet voldoende besef heeft van zijne belangen en de verantwoordelijkheid die op hem rust, dan kan het voor den Staat plicht zijn om althans tijdelijk in te grijpen. Maar deze plicht, en ingevolge ook het recht, gaat m. i. niet zóó ver dat de Staat den werkman zou mogen dwingen te sparen voor anderen, wanneer zijne spaarpenningen, door de rampen des levens, voor eigen behoeften meer dan dringend gevorderd worden. Men verplichte tot sparen, doch de werkman geniete zelf de vruchten zijner opofferingen voor zich of de zijnen. Men moge een stelsel op deze beginselen gebouwd, onvoldoende achten tegenover de verwachtingen die in werkmanskringen zijn opgemerkt, het steunt op een deugdelijken rechtsgrond. De resultaten die het afwerpt, zijn in elk geval niet geringer dan van het pensioenstelsel, en verkregen zonder iemands rechten te schaden.

Ik geef mijne denkbeelden met vertrouwen ter beoordeeling aan allen die hunne hoop gevestigd hebben op eene vrijzinnige en niet op eene socialistische ontwikkeling van de Maatschappij.

Den Haag, Dec. 1898.

G. C. R. HOETINK.